

REVISTĂ FONDATĂ
LA
1880
DE
Alexandru Macedonski

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU”
Inventar Nr. _____

Literatorul

Anul III
Nr. 9 (78)
5 martie 1993
16 pagini
25 lei

Redactor șef **MARIN SORESCU**

Tudor Arghezi la Mărțișor, 1952. Fotografie din colecția Mitzura Arghezi.

Tudor ARGHEZI

Mărțișor

Am un prieten profesor de istorie, pe care uit în fiecare an să-l întreb cât e de vechi obiceiul românesc și dacă mărțișorul vine de la muguri și ghiociei. Odinioară m-am lăsat să cred că datina e nouă, improvizată de un lipscănar. Având din întâmplare nu știu câte căruțe de fire de mătase și neputându-se scăpa de ele, s-ar fi înțeles cu un argintar să-i facă boabe de aur găurite și, tăind firele în bucăți, ciurcrite la vârfuri, a ieșit cu ele în târg, la vânzare, în ziua primăverii.

În nici o țară, pe unde am trecut, n-am văzut zântăiul de martie sărbătorit, nici în călindar, nici cu firimituri scumpe spânzurate la gâtul fetelor și la mâna lor. Pandantivul e altceva, și amuleta așijderea. Profesorul de istorie ar fi fost

îndreptățit să-mi răspundă că originea mărțișorului ar fi șalba ori cercelul urechii. Între doi cercei, aninați acolo, i se cuvine și Radei și Domniței un al treilea strop de diamant, dedesubtul bărbiei și în despicătura sânilor din horbotă și cămașe.

Sau poate că fata frumoasă s-a temut să nu fie deochiată, atunci când zodiile încep să joace-n destinul tinereții aproape de îmbobocire și, ca să ocolească farmecul șoptit de cele nouă Babe, care încep să suie Caraimanul, lepădându-și în fitece zi câte un cojoc sau o bondiță, își încinge grumazul cu o ață de păianjen, lipită de un fluture cu ochii de argint. Dar obiceiul pangliciei roșii înnodată de ramura pomului din livadă, pentru ca floarea

să iasă la timp și pârghul să nu întârzie, este, de zântăiul lui martie, românesc.

— Dar ce fac copiii, de nu s-au culcat?... E târziu, și mâine au de lucru până în ziuă.

I-am găsit înșirând pe fulgi de zăpadă toarsă, peștriță, niște lăscăi și scoici de sticlă și metal, învelite în foiță, rânduite în niște cutii mici de carton, scrise pe cutii cu o adresă, pentru poștă. Și le-am ajutat, la croit și lipit, și eu.

Unul din crâmpoie era pentru cea mai frumoasă și mai deșteaptă fată, care-i bolnavă, de la Brașov. Să o aibă de zântăi...

Un oftat și o lacrimă, frământate împreună, date-n leagăn într-un scrânciob de borangic.

1947

- DOCUMENT - ARTUR GOROVEI •
- HORIA BĂDESCU - POEZII •
- PENTRU ISTORIA AMORULUI •

JOSE ORTEGA Y GASSET

• CĂTRE MARE •

versuri de Marin Sorescu

• FELURITE •

Eugen Simion

Mai semnează:

Valeriu Cristea, Al. Piru, D. Micu, Ion Cocora,

Sorin Preda, Constantin Prut

Ilustrăm acest număr cu cărți poștale vechi

Atitudini

Tranziție și ortografie

Creată pentru a organiza și apăra limba prin ortografie, gramatică și dicționar și pentru a scrie istoria națiunii, Academia Română a fost și este, de 127 de ani, un forum al înțelepciunii și al intereselor majore ale poporului român în ansamblul său. „În alte țări bătrâne – scria Dimitrie A. Sturdza în 1892 – care au izbitut a-și asigura temeinic existența și traiul, academiile reprezintă mai mult conlucrarea înfrățită a celor mai învățați ai națiunii pe întinsul teren al științelor. La noi, Academia are mai mult un caracter național. Limba și istoria sunt principiile ei ocupaționale, căci limba și istoria ni se contestă și ni se contestă neîncetat”. Oare aceste rânduri nu-și păstrează întreaga actualitate?

Recenta hotărâre a adunării generale a Academiei Române privind restabilirea lui *s* și înlocuirea

lui *sint* prin *sunt*, deși reprezintă o reformă minimală și un act de restituire, a dus la declanșarea unor atacuri din partea câtorva lingviști. Nu cunosc pe domniile lor și nici toate substraturile reacțiunii acestora, care pot ascunde și *conservatorism și comoditate*, știu însă că ne numim *români*, că suntem *singurul* popor purtător de nume evocator al Romei, că avem *interesul național* de a nu ne depărta de latinitate, ci de a ne afirma ca *fi ai Romei*. Hotărârea Academiei Române se înscrie pe liniile de forță ale memoriei ei și ea reflectă interesele naționale pe care Academia Română trebuie să le aplece cu intransigență.

Deosebit de grave sunt atacurile prin care se insinuează, răuvoitor, rămânerea Academiei în afara unui proces general de tranziție. Dl N. Breban, jînând recent o conferință la Centrul Cultural

Român de la Paris, a susținut că în Academia Română nu s-a produs „restructurarea așteptată după revoluție” (vezi „România liberă” din 18 februarie 1993). Oare cunoaște dl Breban în *mod concret* ce s-a petrecut în Academie? Știe că numărul membrilor ei aproape s-a dublat, că ea, revigorată, și-a reluat funcțiile științifice, culturale și naționale, că institutele de cercetare, la dorința lor, au revenit sub oblăduirea Academiei? Dl lector Tabarcea s-a arătat și dănsul iritat de o așa-zisă menținere a „structurilor sovietice” în Academie, ca și „a institutelor de cercetări care nu au nici un viitor”. D-sa a atribuit deci înălțului for „structuri sovietice”, contestând utilitatea existenței instituțiilor de cercetare de sub egida sa. Academia noastră este un for de consacrare – ca și instituțiile similare din Occident – dar, totodată, în dependența ei au fost formate, de o jumătate de secol, puternice unități de cercetare. Nu este aici locul de a demonstra folosul unor institute,

de a analiza drumul greu – similar cu cel al întregii națiuni – pe care ele l-au străbătut în lunga iarnă a totalitarismului, de a releva rezultatele obținute, în pofida condițiilor existente, de cercetătorii acestor unități, de a aminti marile lucrări ce au fost realizate, inclusiv în domeniul filologiei, și mai ales marile lucrări ce le stau în față. Că sistemul de cercetare din rețeaua Academiei mai poate fi ameliorat este o evidență (și, de altfel, de trei ani câte s-au schimbat în toate unitățile de cercetare sub semnul libertății și al integrării europene!) dar a pune cu ușurință etichete „politizante” pe munca unui înalt for aflat în plină renaștere și pe cea a sute de cercetători din unitățile sale nu este nici potrivit și nici drept. Academiei, ca instituție de sinteză și afirmare a celor mai de seamă energii intelectuale ale națiunii, îi datorăm respect și cinste.

Dan BERINDEI

Tur de orizont

În pas de defilare

Lui Gheorghe Grigurcu continuă să-i provoace ciclic insomniile „colaboraționistului” Marin Preda. Astfel, în *Contemporanul* (nr. 5), tartorul moralității post-revoluționare exultă din nou cu sadică satisfacție: „Gheața a fost spartă. Modelul moral Preda nu mai poate fi invocat de acum încolo decât sub semnul dubiului”. Noroc, zicem noi imediat, că „modelul moral” Grigurcu nu are nimic comun cu „semnul dubiului”. Ceea ce urmează, deci, nu e altceva decât o *opintire morală*, în stil inconfundabil, împotriva lui Valeriu Cristea, Eugen Simion, Magdalena Bedrosian, Andrei Grigoriu și Sorin Preda. Cum nu a citit, probabil, un număr recent din *Caiete critice*, nu-l include, deocamdată, între „aparâtorii” autorului *Moromeșilor* și pe dl Mircea Zăciu. Cu siguranță, nu-l va ierta fiindcă distinsul critic și profesor clujean face imprudența să-l considere pe Marin Preda nu numai un mare scriitor, dar și un excelent director de editură. De altfel, în ceea ce-l privește pe Grigurcu, nimic nu ne mai miră. El e îndreptățit să-l numească pe Preda, intrucât a scris în tinerete *Desfășurarea și Ana Roșculeț*, un „apologet al colectivizării și al vremurilor noi, comuniste”. În schimb, o *odă*, publicată sub proprie semnătură, în care elogiază „primele tancuri sovietice” ce au călcat sub șenilele lor amurgul, nu e decât o versificație „neocaptă” de junete, în care pur și simplu nu se mai „recunoaște” și a „uitat-o” cu desăvârșire. Ba și mai mult! Chiar dacă și-ar mai aminti de ea, se consideră absolut de orice culpă. Deoarece „tancurile sovietice” pe care le-a cântat, ține să ne asigure cu o dezarmantă candoare, întruchipează „măcar într-o împrejurare”, adică în aceea ce l-a inspirat, și un „instrument major de distrugere a mașinii de război fascistă”. Să se știe: asta e

semnificația pe care a avut-o în vedere! Deși a uitat că a scris poezia cu pricina, e bine totuși că nu a uitat la ce a cugetat când a scris-o. Păcat că nu i-a cunoscut „speculațiile” pe temă dna Ana Blandiana. Suntem convinși că nu ar mai fi riscat o afirmație ca aceea dintr-un nu prea îndepărtat interviu din *Adevărul*: „La noi comunismul a venit pe tancurile sovietice”. Gheorghe Grigurcu a cochetat însă și cu alte teme „fierbinți” ale vremii. O versificație „neocaptă” a sa este dedicată, de pildă, lui Vasile Roaită. Așteptăm să producă și-susupra ei o exegeză. Nu băgăm mâna în foc că nu vom afla că e un poem anticomunist. Că aici nu e slăvit eroul utecist din manualele școlare, ci agentul siguranței ce s-a descoperit mai târziu că a fost acesta. Căci, nu începe îndoaială, logica și morala lui Grigurcu sunt greu de egalat: dacă ai scris ca Marin Preda *Desfășurarea și Ana Roșculeț*, ești colaboraționist, dacă ai scris despre tancurile sovietice și Vasile Roaită, ai scris versificații neocapte sau chiar poeme protestatere. Să te prăpădești de răs, nu alta! Nu ne rămâne decât să-i dăm dreptate când îl acuză pe Eugen Simion că nu are competență clinică să-i califice „judecățile critice” cu un termen ce aparține patologiei. De mult Gheorghe Grigurcu e un caz care nu mai aparține nici măcar patologiei. – E ceea ce demonstrează, de fapt, și interviul recent (*România literară* nr.7) cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Gheorghe Grigurcu e dărz și de neclintit în dogmatismul lui. Veți vedea că nu greșim în apreciere și din reacțiile pe care le va avea la această însemnare. Și chiar pe hectare întregi de hârtie!

Întâlnire cu Piliuță

Ultima „întâlnire culturală” a cotidianului *Ora*, făcută publică luni 1 martie a.c., îl are ca protagonist pe pictorul Constantin Piliuță. Pornind de la ideea, cum

precizează Simona Hodoș în câteva rânduri introductive, că astăzi în România există „foarte mulți oameni de valoare pe care lumea nu-i cunoaște sau au intrat într-un con de umbră”, convorbirea provocată de întrebări formulate, între alții, de către Victor Niță, Dan Mucenic, Nicolae Cristache și Marius Petrescu, se înfățișează ca o mărturisire de creație și conștiință sinceră, cu toate cărțile pe masă, a unui artist de o puternică personalitate, defel incomod în situația când e pus să recunoască adevăruri ce pe mulți îi obligă la misticări: „Dacă a face un portret lui Ceaușescu, în perioada aia,

înseamnă un compromis, atunci eu l-am făcut”. Dar convorbirea cu Constantin Piliuță nu are în vedere decât accidental anumite împrejurări conjuncturale, în realitate ea exprimă un mesaj de suflut al redutabilului pictor, pe cât de grav pe atât de bogat în substanță: „Dacă mi-aș fi propus să rămân în străinătate, n-aș fi putut face nimic acolo dacă n-aș fi tras întreaga țară după mine. Or, cei mai mulți dintre plasticienii au avut un anumit mod de a lucra aici în țară iar când au ajuns dincolo și-au schimbat stilul creând altceva”.

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMNI

scaunul catodic

Un bun prieten și coleg, prozator și cititor de excepție, mi-a recitat cea mai senzațională știre tipărită în juna și sublima noastră presă de tranziție: în Rusia, un hoț autohton, negăsind nimic interesant în casa unui „mușteriu”, i-a lăsat acestuia din urmă o bilețel și o bancnotă de 5 000 de ruble, să-și repare usa sărăcioasă bietul om. Întâmplarea ține de Gogol, Cehov și ai lor, adică de uriașa literatură rusă. Obiectiv vorbind și spre mare deosebire de noi, dânsii mai posedă scrimă, balet clasic, șah, cinema, patinaj, rachete ș.a., „domenii” de activitate unde, cu totul întâmplător, sunt foști și/sau actuali campioni mondiali. Să fii campion mondial la proză, șah și scrimă nu-e de coloi. Vecinătatea creează o relație de contiguitate vizibilă și în duplexul București-Chișinău din care se pot reține Marioara Murărescu, Bogdan Drăgulescu și Mircea Diaconu. Chiar dacă limba „găvărită” are mireasma slovei lui Neculce, operatorii, animatorii, comentatorii și prezentatoarele au o anumită distincție, cam rară dincoace de Prut. Chiar și politicienii dânsilor (vezi bine cunoscutul „(u)caz Druț”) au fost înhămați la perestroică înaintea noastră. Nu sunt un adept al rușilor, ca mai toți valahii „flower-power”, dar nu poți fi indiferent la marea cultură a domniilor lor, la drumul lor de la Reni la alfabetul grecesc. Chiar și în circ (mult gustat dincolo) sunt deosebit de performanți.

Aceste lucruri au sărit în ochi, cum spuneam, sâmbătă după-amiază. De o parte sărăcia vestimentară, de alta blândețea (făcută sau nu) imperială. D.M. Tatulici, avântatul țaran din Ulmeni, dra Velciu (nume slav, cu i din îl), dl Isopescu au părut mediocri. Am spus-o de nenumărate ori: nu contează câte kilograme de bijuterii îți atârni la gât, ci cum îți capul pe spate (atenție la oriplantul caz al unei manichiuriste milionare!). Te naști într-o anumită diviziune a muncii, iar firescul și faciesul (lunar, de cele mai multe ori) te trădează. Geaba faci pollică și suspini sau jâțâi la microfon, tot Jeana Gheorghiu, tot Marilena Rotaru (al cărei Bideo-Magazin a fost la nivelul emisiunii lui Tatulici despre marile cupluri casnice), tot Lucia Hossu-Longin te cheamă. Și ratezi evenimente grave, usturătoare, tulburătoare.

Poate noua orientare (din care n-am înțeles mare lucru) să aducă ceva nou, să ne îndepărteze de „sateliți”. În rest, SOTI în continuare are vocea în formare, iar sonorul, și în general toate transmisiile de pe „2”, lasă mult de dorit.

Nicolae ILIESCU

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul III, nr. 9 (78) 1993

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FANUȘ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:

Lucian Chișu (redactor șef adjunct), Ion Cocora (redactor șef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigoriu (secretar general de redacție), Valerian Sava, Marin Stoian

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista

"LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București – Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată

JORDAN GOLDEN

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA București

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

FELURITE

Despre egolatrie. G.Călinescu este de părere că boala cea mai nefastă a literaturii moderne este cultivarea exagerată a eului și că fenomenul ca atare apare numai în epocile de decadentă (adică de sterilitate) în cultură. Părerile criticii nu se confirmă. Să luăm, de exemplu, cazul jurnalului intim în literatura română. El apare, ca *subiect estetic* și chiar ca *gen literar*, în anii '30, într-un moment deloc steril în plan spiritual. Din perspectiva de azi, epoca de atunci lasă impresia unui moment fast al spiritului românesc. El este însoțit, adevărat, de o criză morală și spirituală resimțită mai ales de tineri, dar criza spirituală nu înseamnă, neapărat, sterilitate și decadentă. Tinerii pun în discuție totul, de la politică la filozofie, și neliniștea lor se exprimă într-o literatură cu un caracter pronunțat subiectiv. Jurnalul, care cultivă cu precădere eul și este, în bună măsură, o cronică a eului, tinde să devină, cum am precizat mai înainte, un gen independent, ca ficțiunea a non-ficțiunii. Este suficient să-i citești pe romancierii și eseistii epocii pentru a-ți da seama de proporțiile fenomenului. Ce sunt, în fapt, cărțile tânărului Cioran dacă nu fragmente dintr-un jurnal spiritual în care nu ideile, conceptele sunt în discuție, ci o stare generală de revoltă a spiritului tânăr împotriva ideilor, conceptelor, sistemelor acceptate? Un jurnal metafizic care pornește de la o criză profundă a eului și se fixează într-un discurs sculptor... Paradoxul cioranian...

Este mai nimerit atunci să spunem că excesiva cultivare a eului apare nu în epocile de decadentă, ci în epocile de criză morală și că, departe de a fi un sindrom nefast al modernității, fenomenul anunță o eliberare a spiritului de tabu-uri. În epocile totalitare, jurnalul înflorește în clandestinitate și este, după cum observă Musil undeva, o formă a libertății individului oprimat... Cenzurat în viața publică, spiritul se exprimă pe sine în intimitatea jurnalului. De aceea, în epocile post-totalitare primele scrieri care apar sunt jurnalele, memoriile, autobiografiile, pe scurt, formele genului biografic... Nu este, așadar, totdeauna o sincronie între cultivarea exagerată a eului și apariția literaturii care exprimă neliniștile, orgoliile, crizele eului... Anii '30 au fost, din acest punct de vedere, mai degrabă o excepție în literatura română.

Prea intelectual, nu suficient de artist. Citeșc în aceste zile jurnalul lui Drieu la Rochelle, început în septembrie 1939 și abandonat în martie 1945. El a fost publicat după aproape 50 de ani în colecția *Temoins* de editura Gallimard. S-a discutat mult în mediile literare franceze dacă trebuie să apară sau nu acest document care exprimă un spirit în derivă. Drieu a colaborat cu ocupantul german, iar după prăbușirea hitlerismului s-a sinucis: Jurnalul intim înregistrează complexe, neliniștile, resentimentele lui, cu o sinceritate care atinge deseori marginea indiscreției și ale urii. Prietenul lui Malraux notează lucruri scandalozose despre femeile pe care le-a iubit și are despre amicii săi literari păreri care mai rele. Nu se iartă nici pe sine și nu se jenează să vorbească pe față despre complexul lui sexual și despre convingerile sale xenofobe... Urâște abisal pe evrei, iar

din romanul francez nu-l acceptă decât pe Stendhal... Balzac îl plictisește, Malraux nu trece dincolo de reportaj... Jurnalul este o fișă existențială și ideologică de o brutalitate care deconcentrează... Ca stil, el se îndepărtează enorm de jurnalul tradițional (Amiel, Léautaud), acela care estetizează cotidianul și modifică, printr-o scriere frumoasă, dramele intime ale diaristului. Merită a fi citit și analizat... Rețin din aceste notații fără perdea că omul care scrie se socotește prea intelectual și insuficient artist... Un complex care, la o generație mai târziu, devine un titlu de noblete literară.

Anatomia unei străzi. Jurnalistul, animatorul, realizatorul radiofonic - nu știu cum să-i zic mai bine - oricum este vorba de Paul Grigoriu - a scos recent o carte de proză cu titlul citat mai înainte. Am citit-o cu plăcere, stimulat și de autorul ei pe care îl ascult mereu la radio, între 6 și 7 dimineața. Este, indiscutabil, un om inteligent, cu o ironie subtilă, și nu lipsit chiar de o anumită tandrețe, lucru rar în meseria sa. Colegii lui de la televiziune sunt, de pildă, încrâncenați și când dau o informație par a anunța sfârșitul lumii. Paul Grigoriu are alt stil și, în genere, radioul are mai mare credibilitate, ceea ce înseamnă că are mai mare profesionalism. Numai revista presei este făcută de cineva, o doamnă, care, neavând umor de la natură, se forțează să fie glumeată. Rezultatul este catastrofal. În interpretarea ei, prea românească este mai sinceră decât este în realitate...

Dar să revin la proza animatorului de la „matinal”. Despre ea a scris în *Literatură*, cu două numere în urmă, Ioan Lăcustă, remarcând „un halou de blândețe și senin” într-o proză, trebuie adăugat esențialmente lirică, sentimentală și ironică. Mai este ceva în *Strada armenescă* și anume micul complex (când jucat, când real) al celui care își povestește copilăria. Să-i zicem *Complexul Creangă*, pentru a sugera un model epic evident de altfel în aceste însemnări nostalgice. Naratorul ia ca mator costitorul, îi presupune nedumeririle, interogațiile și-i răspunde, scuzându-se cum poate, adică jumătate serios, jumătate în joacă. Creangă se apăra chiar de bănuiala de a fi scriitor și se minimaliza, ca personaj, într-o proză de mare rafinament. „Țărăniile” lui au devenit, după un secol, obiect de analize sofisticate de la semiotică la simbiologie și, culmea, ele țin bine piept acestor demersuri moderne... *Strada armenescă* iese din acest spațiu stilistic, aspirând să fie, cu alte elemente de viață, amintirile din copilărie ale unui Nică a lui Ștefan a Petrii, născut, nu în Humulești, ci la Bacău, pe strada *Armenescă*, nr.40, în alt secol și în altă lume. Bacăul nu are o Ozana frumos curgătoare și, în genere, Bacăul - aflăm chiar din primul rând al narațiunii - este „orașul acela meschin”. Nu va rămâne însă așa la nesfârșitul narațiunii... Evocarea, fatal lirică, va înnobila în cele din urmă meschinul târg, descris ca un sinistru cimitir al tinereții de alt scriitor...

Cu și printr-o asemenea modele ilustre: Paul Grigoriu (în limbajul familiei: Pavelache) vorbește despre strada unde s-a născut, de părinții, frații și prietenii săi, fixând o lume care nu mai este și un

număr posibil de personaje care, iarăși, nu trăiesc decât în închipuirea naratorului. Dacă înțeleg bine prefața și însemnările în stil epistolar de la sfârșit, narațiunea are un destinatar simbolic: o doamnă pe care naratorul a iubit-o mult și de care viața dură și incurcată l-a despărțit. I se confesază acum, reparând o veche greșală. Orice pretext este bun și orice destinatar este de acceptat dacă el stimulează scriitura autobiografică... Pavelache își inventează unul și, cu alte amintiri cărturărești în minte, le povestește pe ale sale într-un stil duos ironic, fără obișnuitele complexe ale copilului narator din literatura secolului al XX-lea. Nu-și urâște tatăl (profesor de franceză la liceul din localitate), nu-și detestă mama, nu are porniri incestuoase și, în genere, se arată a fi fost un copil anormal de normal ca și înaintașul său, Nică. Se naște în colonia armenescă, într-o familie nevoiașă, joacă „buci”, detestă supa de găină și pilaful, când ajunge la zece ani se îndrăgostește fulgerător de Mady, o zgâtie de fată din familia Smărăndișii Popii, și nu are deloc succes, învățătorul Ciuchi îl învață cu blândețe aritmetica și citirea, tatăl corectează toată ziua teze și citește cărți, mama spală și cârpește, domnul Zadic, avocat și lider al comunității armenesti, pleacă în America, domnișoara Botez, profesoară de istorie, rămâne nemăritată, clopotarul Iacobaș se spânzură când în cimitirul armenesc se construiește un bloc etc...

Este, în genere, în *Strada armenescă*, substanță pentru un roman de moravuri provinciale. Câteva cazuri se rețin și din această proză autobiografică. Generalul Macoviță, jantșo și încornorat, este afectat nu de faptul în sine ci de gradul inferior al înlocuitorului. Coana Repsimă a avut o tinerie zbuciumată și europeană, acum trăiește resemnată într-o casă mucedă de pe ulița armenescă. Grefierul Mardiros Mardirosian este băgat la pușcărie și, când se întoarce după zece ani, nu vorbește cu nimeni și apoi se spânzură. Bunica Aurelia are o mare pasiune pentru stânjenei și face din cultura lor elementul capital al existenței sale. Cineva, din gelozie, îi taie într-o noapte și de atunci femeia se izolează în

singurătatea ei. Criminalul este un îndrăgostit (Iacobaș) care nu poate suporta o altă pasiune... Descrierea mediului provincial este bună și așa cita în acest sens modul în care autorul prezintă inevitabilele reuniuni de familie. El a găsit tonul potrivit, nici zeflemitor (cum îl aflăm în cărțile prozatorilor din generația sa, foarte iritați mai ales pe „bătrâni”), nici excesiv de duos...

Cartea, în genere, este notabilă, cu pagini fermecătoare, și este de bănuț că autorul ei, o dată familiarizat cu scenariul scriiturii, își va învinge mai ușor inerția (proverbială inerție moldovenească!) de care se face atâta caz.

Despre ură. Am scris mai de mult despre inutilitatea de a polemiza cu cei care nu cred în adevăr sau nu urmăresc adevărul într-o dezbateră literară, ci înșosirea, calomnierea adversarului. Îmi oferă, recent, o dovadă în plus revista *Calende* din Pitești, scoasă de domnia Călin Vlase și Viorel Padina, doi autori despre care am scris în *România literară* și în *Literatură*. Scriu, în genere, ceea ce cred despre cărți și n-am așteptat niciodată un sentiment de recunoștință, o dovadă de simpatie de la autorii pe care îi analizez. În ultimul timp mă confrunt însă cu o situație cel puțin paradoxală. Eu scriu, de pildă, despre cărțile domnului Șerban Foață într-o vreme în care nimeni nu scrie nimic despre ele (înainte de decembrie 1989) și domnul Foață găsește că este acum momentul să mă înjure țigănește în revista *Orizont* condusă de criticul Mircea Mihăeș. Era cazul, altminteri n-am fi europeni de la Dunărea de Jos. *Calende* publică număr după număr pe dl Gheorghe Grigurcu care scrie al 100-lea articol împotriva mea și a scriitorilor pe care eu îi apăr, scrie cu o ură atât de înveninată și de absurdă încât aproape că nu-mi vine să mă supăr pe el. Totu-i întors pe dos și răstălmăcit, cu perseverența și înversunarea unui notar de provincie, supărat că nu-i promovată la primăria din capitala județului... Domnia Vlase și Padina acoperă sub mantia lor dejecție domnului Gheorghe Grigurcu, deplângând în acest timp lipsa de democrație și de civilizație în societatea românească...

Trei poeme de Horia Bădescu

LIED

Urme de gheare
pe obrazul vântat al zilei,
urme de sânge pe tiparele
buzelor;
de cerul gurii
răsufllarea lipită.
Poți auzi
cum își leapădă udul
văzduhul.
Poți să-ți auzi măduva
în ciolane uscându-se.
O mână de gheață urcă
pe coapsele zilei.
Se-ntind frânghiile vinelor
trăgându-ți trupul
spre-ntunecatul Nadir.

RONSET

Taci tot mai mult, și-e tot mai
greu să zici;
dar ce să zici când nu mai ai cuvinte?
Privești-napoi și afli înainte;
măsoară-ți pașii, iarna e aici!
Un lung pustiu în care te implici,
o fărâdeaducereaminte;
prins în oglinda care te presimte
măsoară-ți pașii, iarna e aici!

Nu-s viscoalele de demult și nici
nu-ți mai coboară Dumnezeu pe gură.
Ți-e-umbra tot mai fără de măsură;
măsoară-ți pașii, iarna e aici!
Sunt zilele din ce în ce mai mici.
Taci tot mai mult, și-e tot mai
greu să zici.

LIED

Altfel e mâna care-ți apasă
ochii,
bulbi noduroși
scurgându-și zeama
pe rădăcinile degetelor,
altfel vocea pe care-o
ascuți
- se frânge-n adâncul urechii
osul tăcerii -,
altfel înțalnirea sângelui tău
cu arterele nopții,
laptele trandafiriu
acrit în burduful caiafei;
altfel îndreptările
lutului.
Crește sămânța.
Te aplici să săruți
urma sfîntelor tălpi;
fierul spinilor
și se vede pe buze.

Viața ca exercițiul unui regret

La mai bine de o jumătate de veac de la prima ediție, *Lacrimi și sfinți* rămâne o carte căreia nu-i poți da dreptate, cum ar fi spus Constantin Noica, dar nici nu-i poți refuza îndreptățirea. Citind-o, ai impresia că te risipești în irealitatea unei muzici, în care fiecare notă dezvăluie întregul, cum în fiecare lacrimă ai deluși urma unui sfânt.

Cuvântul „marelu înfrânt” pare mai degrabă a rivaliza cu picturile de sânge care se preling pe trupul unui Isus păgân, decât cu judecata stearpă a tălmăcirilor noastre creștine. E aici un dialog viu pe care nu-l poți suspenda într-un concept, fără a-l seclăui de metaforă.

Despre *Lacrimi și sfinți* nu le este îngăduit să vorbească decât poezilor. Dar ce poet se va încumeta oare s-o facă, după ce Poemul însuși s-a rostit și cuminecat ca o răstignire mesianică pe un rug medieval! „Cu ce-ar putea fi anunțat comparat un suspin de inger?” se întreba Cioran (p. 5), la vârsta când ingerii ne mai vegheau poate copilăria minții. „Voi ajunge vreodată atât de pur, că nu mă voi putea odihni decât în lacrimi de sfinți?” (p. 7).

Cioran cel Tânăr suferă de sfințenie, iar lacrimile lui sângerei au spini care se înfig ca niște efigii în carnea străvezie a poemului existențial. Lubește ceea ce nu poate avea și nu poate fi: sfințenia pregătirii pentru moarte, care e una a durerii și a suferinței: „Sfinți trăiesc în flăcări; înțelepții, alături de ele” (p. 17).

Gânditorul nu face aici însă, așa cum s-ar crede, apologia sfințeniei. Mai curând, primește provocarea ei în încercarea de a rivaliza cu divinitatea prin propria-i transfigurare. După cum mărturisese în „Entretiens”, experiențele extazului sunt „experiențe externe pe care poezi să le trăiești cu sau fără credință”. Ceea ce importă este faptul că acestea se nasc dintr-o permanentă neliniște, când „o înfioreare năvalnică te cuprinde pe neașteptate. Ființa se simte cuprinsă de o plenitudine extraordinară, sau, mai curând, de un vid triumfal”.

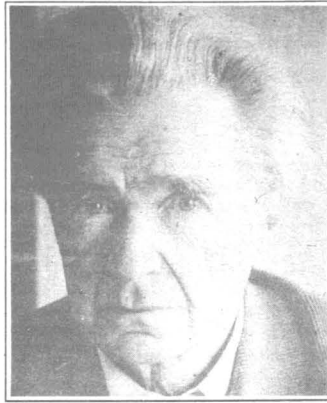
„Lacrimi și sfinți” este și ultima provocare a sfințeniei. Destinul lui Cioran nu este unul religios, nici unul mistic. Deși „un ocean de negativitate”, cum îl numește Andrei Pleșu, el nu se consideră nici un nihilist. „Pe culmile disperării” este o transfigurare a experienței nimicului și alea pe care gânditorul o va străbate până la bătrânețe, dar nu și vidul negației absolute a existenței sau a lui D-zeu. Spre deosebire de aceasta,

„Lacrimi și sfinți” este un cap de pod care va rămâne agățat ca o metaforă pe malul celălalt al unui poem divin, deși în gândirea sa nu există „rupturi”. Toate scrierile sunt experiența transfigurată printr-o permanentă conștiință a eșecului și a refuzului. „La mine, mărturisesc el în „Entretiens”, refuzul a fost întotdeauna mai puternic decât entuziasmul”.

Revenind la provocarea sfințeniei, ne așteaptă gândul morții, care, spune Cioran, „n-are sens decât la oamenii care au iubit pasionat viața” (p. 19). Dar ce e sfințenia fără sentimentul morții? „Nu există altă viață, decât după ce ai trecut prin moarte. De aceea sunt transfigurările atât de rare”, spune el. Sfințenia e un asemenea exercițiu al transfigurării în extaz, iar extazul „un salt infinit peste corp” (p. 27).

Gândul lui Cioran cel Tânăr nu se oprește însă asupra sfințeniei ca pregătire pentru moarte. Aforismele sale mărturisesc o preocupare deosebită asupra fricii de moarte. „Cine învinge frica se poate crede nemurte: cine n-o are este. Frica este o moarte de fiecare clipă. Ființele ce n-o cunosc sunt ca plășările cerului; își citește destinul în azur” (p. 27). În această ordine, Cioran consideră înțelepciunea „ca atitudinea cea mai superficială în fața lucrurilor ultime” (p. 26), dacă ar fi să amintim numai gândul său din „Pe culmile disperării”, care, spune el în „Entretiens”, „e un fel de adio, plin de furie și amărăciune spus filosofiei, e constatarea eșecului unei forme de gândire care s-a dovedit un divertisment leșez, incapabil să înfrunte un haos esențial”. Sau atunci când numește „Sein un Zeit”, „deșartăciunea unui asemenea exercițiu”, consideră că Martin Heidegger a izbutit prin fascinația limbajului să-l facă să vadă ceea „ce trebuia cu orice preț evitat”. Pentru că filosofii ascund de fapt „adevărurile neliniști” și „latura tragică a existenței”: „Ești sănătos atâtea vreme cât crezi în filosofie; când începi, însă, a gândi apare boala”, scrie el în „Lacrimi și sfinți” (p. 45).

La petrecerea din viață a lui Constantin Noica, în 1987, Cioran ar fi spus că „a murit ultimul mare optimist”. Și nu întâmplător. El crede mai degrabă în filosofie de amurg și consideră filosofia „un corectiv asupra tinereții” (p. 56). De aceea i se par mai importante „scepticismul anticilor” și „asfințiturile de cultură”. Dar mai poate salva ceva filosofia? Singurul merit al filosofilor este că s-au mirat uneori că sunt

oameni. Platon și Nietzsche fac excepție; ei s-au mirat todeauna... Astfel s-a salvat odoarea filosofiei” (p. 55).

Numai într-o tristețe universală ne regăsim singurătatea, spune Cioran. Altfel suntem niște „bieți măscărici ai absolutului” (p. 56). Și D-zeu este singurătate. În acest ocean de singurătate numai acordurile muzicale răzbat dintru începuturi. În afară de materie „totul este muzică”. Inșuși D-zeu nu pare a fi decât „o halucinație sonoră” (p. 59). Iar dacă sfințenia este o adăncire până la absurd a suferinței, într-o „voluptate a durerii”, cum o numește Cioran, muzica este elementul cel mai adănc al extazului sfinților.

După ce acceptă provocarea sfințeniei, Cioran cel Tânăr o refuză cu dezgust considerând-o numai o „sistemizare a unei insomnii”. „Cine știe dacă toată sfințenia nu este decât o perfecțiune negativă!” exclamă el (p. 69). Dar marea scuză a sfinților este aceea „de a fi iubit mai mult iubirea decât pe oameni” (p. 75). Pentru că iubirea de oameni e imposibil în societate.

Iubirea de D-zeu este actul esențial al sfințeniei — boala incurabilă a sfinților și a creștinismului. Pe idea de D-zeu „se salvează și pe ea se prăbușește omenirea” (p. 80). Și când te gândești că „D-zeu nu este mai mult de o dezerțiune ontologică a tristeții noastre” (p. 85), „fără sufletul omenesc el e indiferența pură... un nimic în plus” (p. 89). Dar „nimic fără D-zeu”, spune un dicton creștin. „Curios ce obsitoare este ideea asta de D-zeu!” se miră tânărul Cioran: „O neurastenție organică, fatală” (p. 97). Pe de altă parte spune însă, că: „Se prea poate ca rostul omului să nu fie altul decât să se gândească la D-zeu” (p. 107). Un blestem? O incomoditate pentru gândire: „Te-ai apucat să-l descoperi? Ești pierdut. Dar chiar

acesta pare a fi rostul omului: să-l descoasă” (p. 107).

Între devenire și moarte singura realitate acceptată este singurătatea. Dar ce este, oare, și singurătatea decât o umplere: „cu cărți femei, ambiții” (p. 119). O plictiseală stupidă. Iar viața — „o soluție a plictiselii”, spune Cioran. „Ceea ce importă însă, „este să știi plictisii esențial” (p. 125). Calea nemuririi, sau a pregătirii pentru moarte, trece prin plictiseală. E de-a vîră și paradisul și infernul. Un vid viu: „singurul argument împotriva nemuririi” (p. 127).

În ceea ce privește creștinismul, Cioran spune că singurul său merit este de a fi creat iubirea suferinței și a durerii. Pentru că durerea este calea întâlnirii cu tine înșuși, conștiința de fiecare clipă a existenței. „Înainte de a cunoaște cu toții eram natură. Câci eram în rând cu existența. Dar durerea ne-a pus la pas cu D-zeu” (p. 138).

Durerea este vestitorul și veghetorul morții, care te pune în pas cu divinitatea fără a-ți lua ordinea firii. Mistica însă, nu te îndeamnă la iubirea de D-zeu, ci la iubirea chinului în care îți consumi cu melancolia diabolică extazul des-firirii. Pentru Cioran cel Tânăr notele muzicale ale acestui extaz sunt versurile autentice ale Poemului universal, în care te regăsești cu moarte cu tot.

„De pesimism ne vindem numai în extaz” (p. 155), spune el. „Lumea nu este mai mult de un exercițiu al tristeții noastre... Extazul este delirul spiritului” (p. 160-161). Cine-l poate suporta însă până la demență? Dar este Cioran cel Tânăr un pesimist? Poate, uneori, numai un mistic suferind de melancolie — „muzică înconștientă a sufletului” (p. 161).

Singurătatea, ca și moartea, îl aduc din neantul lui universal pe D-zeu. Aceasta nu-l face însă, pe om mai fericit și nici mai înțep. În fiecare din noi se deșteaptă un Cain — pumnale sub veșminte iubirii „Cine a trăit până la capăt orgoliului singurătății nu mai poate avea decât un rival: pe D-zeu” (p. 184).

Este Cioran un singuratic? Poate că nu. „Am iubit todeauna lacrimile, inocența și nihilismul. Pe ființele care știu totul și pe cele care nu știu nimic. Pe ratați și pe copii” (p. 140), mărturisește el. Aici nu vom găsi nici judecăți, nici concepte. Poate un orgoliu esențial și un gemăt în care se revelează „sensul metafizic al lacrimilor și viața ca exercițiul unui regret” (p. 188).

Ionel BUȘE

Em. Cioran, *Lacrimi și sfinți*, Humanitas, 1991, București.

Psaltirea exilatului

Un îndreptar pătimaș (cum își numește Cioran a șasea carte în românește, încheiată în 1944, editată în premieră de „Humanitas, în 1991) aduce liric, „isteria sublimă”, într-o zonă actuală saturată de breviate în registru ironic și/sau sarcastic. Voluptatea trăirii prin textele articulare unui limbaj cu solemne răscuviri vetuste, ecou al unei bibliografii vag divulgate (Biblia), în vreme ce fluxul poeziilor postmoderniste încearcă subminarea patosului retoric, sabotarea mitului limbajului. Cioran se situează cu obstinată în rebours prin textele sale cu miză patetică. Sub incidența Decalogului pragmatic valabil azi, el însuși o reacție la criza expresiei moderniste, discursul celui mai nietzschean scriitor al nostru ridică, în primul rând, probleme de ordin taxinomic, declarându-și „alergia la categorii”. Aforismele din acest volum sunt grupate în paragrafe, lăsând impresia unor psalmi prin promisiunea extazului și stilul peremptoriu. Multe pasaje au un aer ditirambic, trădând o evidentă autorefrențialitate.

Există, totuși, ceva suspect în consecvența acestei arderi perpetue cu aparență de rugăciune mistică pentru ieșirea din Samsara. De ce îl bănuim uneori pe autor de mimare a disperării confiscat cum este de pornirea demolatoare asupra „clasicilor” suferinței, ca, de pildă, Buddha? În numele Logosului („cuvântul fură prerogativele neantului...”), Cioran aspiră la statutul de „sufletul golului și inima nimicului”, lucru la care-l îndreptățeste originea sa balcanică, de esență masochistă (sfânt trup și hrană sieși...). Antrenat de perversa denunțare în tonalități înalte (modalitatea preferată — invocajă) a existenței unui cronotop damnat, confesiunea e contaminată de un profetism apocaliptic, antiarhitectonic. În revolta contra intelectualismului, făcând apologia vieții cu atât mai mult cu cât o neagă (dintr-o imposibilitate funciară de a evita

oximoronul), cel care începe direct „pe culmile disperării” ajunge să pună pe același plan cerebralitatea și devoțiunea. În viziunea sa, filozofia și religia se înrudesesc mai intim prin distanțarea lor față de viață. Pledoaria se rotește (și rostete) în jurul unor termeni ca „pitorescul echivocului” (sau „nedefinitul”, „obscuritatea”), a căror lipsă ar compromite pe mari-iluminați. „După ce citești pe Buddha sau pe un alt profesor de sublim, ai cere peste tot ciobă de burță”. Să fie doar reflex agnostic impulsul de a expune reprezentări ale sacralului într-un context violent desacralizant? Am putea numi aceasta *inadecvare* programatică, pe ideea unei tentative, nu lipsite de eroism (și ezee) de a se protesta în fața unor zei personali. Cioran luncă prin jeshțura diverselor interpretări cu perseverența sa în paradox pe pagini întregi, pe capitele și volume întregi, pe ansamblul operii, încât lamento-ul său monocord, împrumutat un tipar de voce mănăstirescă, epuizează o tematică centrifugă, dacă înmăngăm prin centru un filon religios, care exorcizează vicile de funcționare ale Universului. Autorul face figură de goliarid care își trăiește apoteozia într-un registru *estetizant*, aruncând anateme cu fervoare în spațiul sacru și exaltând un trairism amoral care îl apropie de generația sa, cea a lui Eliade din „Huliganii”. Creștinismul e o religie „neegalantă”, civilizația se dovedește „iubirea de bani, de lux, de viciu”, inteligibilul are „gust mediocre”, prostia este ubică „„Prostia? A fi părtaş cu lumea”, simțurile constituie „leprozeria ființei”. În general, elaborata corozivitate țintește tenace la deconstrucția principalului edificiu, coagulant al diferențialelor divine: Aristotel. Postulând că „sufletul macină categoriile”, Cioran fuge („nevoia de ducă” e structurală la el întrucât „singura latură a sufletului e razna”), are frisoane de teama reificării, pulverizând reperele clasice pentru a evolua rapid spre *autoînțelegere*. Încearcă o terapeutică a bolii moderne, a eului clivat — boală provocată de demonul „comprehensiunii”; „comprehensiunea e normantul individualului”.

Iar plenaritatea insului e posibilă „neînțelegându-se decât pe sine”.

După ce consumă ipotezele împăcării cu sine, invocând, precum Nietzsche, abolirea transcendentului și cântecul (dansul), simbolul vieții ca delir, questeur-ul deprimat afirmă sentențios (este lait-motivul cărții): „Și atunci m-am întors către pământ și am renunțat la măntuire”. Legându-și el însuși „visul de un streamg”, într-o relativizare absolută a determinismului, Cioran nu găsește resurse spre a recupera, nici moral, nici estetic, cu atât mai mult religios, o etnie osândită de istorie: valahii. Sub o divinitate diminutivă locală (care nu mai pare atât de satică pe fundalul deznădejdiei universale), se ivesc „semenii de Valahie și rânjetul lor micșorat de hoji de cai trecuți prin saloane. Înfrângeri de o mie de ani au născut lichele înfumarate de o istețime stearpă, iar în țărânu vîlăguit de dureri fără suflu, un vâz al lumii alcătuit din glod și țuică — și cruci străbune de lemn ce veghează morți fără mândrie”. Proiecția aceasta dezarmantă e grafată pe orizontul Balcanilor, „cu patima lor de gunoi vast”, „prin care colindă țate veneriene și țigani asasini”, figurație de „mahala”.

Dar să nu pierdem din vedere că vorbește un exilat a cărui clarviziune, percepută tipic românește, adică în manieră caragialescă (simt enorm și văd monstruos) se convertește necesarmente în tragedie. Drama sa este autentică în măsura în care noua condiție îi confirmă cele două atribute definitorii ale omului, singurătatea și orgoliul: „Fost-a pe Sf. Mîchel străin mai străin ca tine?”. Decadentul nu se poate muri „câci gleznele s-au răncezit în droajia veșniciei”, nu iese din formulele vacuității, atât de bine găsite, în care eroare efort este evanescent, retorica funcționând ca o gaură neagră ce aspiră până și virtualitățile lumii. Tenebrosul și grotescul, într-o asemenea acumulare, nu au cum să propună un ethos, etanșat de distopiea lui Cioran reușind să suspende total și tăios axiologia noastră scumpă.

Gabriel COȘOVEANU

ISTORIE LITERARA

AI. PIRU

CANOPUS

Acum 3 ani, Alexandru Condeescu, editorul poeziilor lui Nichita Stănescu (*Ordinea cuvintelor*, I-II, Cartea Românească, 1983), a publicat „cu acordul autorului” un masiv volum de proză și versuri dintre 1957-1983 cu titlul *Fiziologia poeziei* (Eminescu 1990) pornind de la un articol al poetului din 4 aprilie 1968: *Fiziologia poeziei sau despre durere*.

Fiziologia este știința care studiază legile de funcționare ale organismului viu. Este poezia un astfel de organism? Da, dar numai a posteriori. Poezia nu preexistă, ea se face și vorbim de ea numai după ce a fost scrisă. „Poezia – spune chiar Nichita Stănescu – este o știință semantică spre un curent care nu există, pe care poetul l-ar fi gândit. Nu există o artă a cuvântului prin care cineva să poată deveni poet, este poet numai cine are vocația poeziei, intuiția valenței cuvintelor și a combinării lor în vederea declanșării poeziei. Cuvintele nu reproduc, ci creează structuri, organisme în stare să aștepte existența, să pună în mișcare simplul nostru estetic. Caracterul obiectiv al creației nu e în contradicție cu cel subiectiv, poetul putând oferi o relație fie cu lumea din afară fie cu cea dinăuntrul său.”

Poeziile din culegerea *Fiziologia poeziei* poartă titlul generat de starea confesiunii și sunt în definiția poetului însuși poeme personale. Asta vrea să spună că ele comunică în același timp starea de încordare în care poetul se află în momentul când vrea să scrie și ce rezultă din ea obiectiv.

Multe din poeziile lui Nichita Stănescu, vreo opt, sunt intitulate *Autoportret* și se referă la momentul creației. De pildă, unul din *Epica magna*: „Eu nu sunt altceva decât/ o pată de sânge care vorbește”. Confesiunea este laconică. Mai pe larg se exprimă în alte opt compuneri cu titlul de *Ars poetica* (Arta poetică, Arta poeziei, Arta scrisului). Alegem o postumă: „Haide și nu te mai uita/ nu te mai uita decât când cade,/ când cade ingerul, atăta/ Haide, nu te mai uita tu în jos/ Uită-te la el, uită-te la el,/ Ingerul căzând, iar nu la balta de sânge/ cea de la sfârșitul zborului.”

Poezia este prin urmare sau simplu, încordare, balta de sânge rezultată din ea, sfârșitul, sau tensiunea în sine, zborul de inger înainte de cădere. Același lucru ni-l spune un *Autoportret* cu pene din *Opera imperfecte*: „Uneori mă simt inseparabil/ de tot ce a fost/ altelei mă simt un cântec confundabil/ cu orice cuvânt. Numai când pierd din mine/ ceea ce este pieritor/ sunt singur și inconfundabil/ cu vulturul în zbor”. Instinctul poetic are la bază apariția simbului vizual, auditiv, într-o competiție dialogată (*Lupta cu vulturul*): „Eu lui/ Tu cazi de sus,/ vrei să-mi treci cu pliscul prin inimă?// El mie: Cris! Îl izbesc cu pumnul în piept/ până când pumnul mi se umple/ de pene înroșite.// Mă izbește cu pliscul în ochi,/ până când ochiul mi se umple de orbite.// Apoi: veniți voi fluturi în conul de umbră al orbitei mele!// Și strigă: Dați/ din aripi nemșcătoare, ascuțitelor stele”.

Nu strică să cităm în legătură cu aceste versuri un pasaj din articolul *Fiziologia poeziei* sau

despre durere. Scrie Nichita Stănescu:

„Caracterul profund particular al operii literare realizează contemplarea omului din afara lui, comunicarea sinelui cu sine prin cuvinte. Profesorul Chris Barnard notează într-un articol al său următorul dialog: „— Doctore Blaiberg, știu că ești un om curajos și deci n-ai să fii tulburat de propunerea mea: Vrei să-ți vezi vechea dumitale inimă? — Professore, voi fi foarte fericit să o văd. Contemplarea propriei tale inimi este un fapt profund

Nichita Stănescu cu Ion Negoșescu și Leonid Dimov

emoționant și tulburător. Contemplarea propriului tău suflet ni se arată însă de o perpetuă, dureroasă tulburare”.

Poezia, mai scrie Nichita Stănescu, e ca o unealtă de scris purtată de un zeu care înalță și fixează vederea în abisul de sus (*Desigur*): „Desigur, era o brățară purtată la mână de un zeu, / ea e mai liniștită spre seară, / deși e neliniștită mereu.// Ea lucește toată în luna/ când zeul își ridică brațul zămbind. / o lebedă brună cu plise de argint.// Zeul e invizibil. Nu se vede/ decât ea la glezna mării lui, / bățând în cerul negru și verde/ vederea mea ca un cui”. De notat că se atribuie creației o neliniște dar și o bucurie, un *elan vital* care pătrunde întunericul, haosul (verdele este simbolul vieții ce se trezește). Scrisul e un meșteșug, deci, se subînțelege, o brățară, iar pana cu care se scrie altă dată e redată lebedei, pasăre din același ordin cu găscă, posedând însă și o speță cântătoare (Din Drahm: „lebedă cântătoare – Cygnus cygnus – este acoperită cu un penaj alb curat, ciocul ei este însă negru cu baza galbenă ca lă-măia. Înnoată înotând gâtul înălțat vertical. În timpul zborului și la înot scoate frecvent sunete tari ca de trompetă. Întrucât masculii și femelele, ca și păsările mai tinere, scot un angho în timpul zborului, sau un ang în tonuri diferite, în special când înnoată din depărtare, el răsună ca un sunet confuz de clopot sau ca un fel de cântec cu tonuri înalte alternând cu altele joase”).

Nu trebuie să apară bizar titlul de Cântec dat descrierii unui avion, aparat în formă de pasăre cu aripi, scrutător de distanțe, tăind legătura cu lumea de pe pământ, dar uneori și cu viața, ca un dric aerian: „Dar ce singurătate pe roși/ de camioane alergând sub stele, / și ce acută vizibilitate/ în lăuntru inimii mele - / palat cu patru săli în care-aleargă, / cu țipăt strident, un lanț de copii roșii și

negri/ și violeți și mov și vineții...”

Simbol al zborului, pasărea e mereu prezentă în poezia lui Nichita Stănescu, fie prin similitudinea ființei sale cu aceea candidă și tandră a copilului, fie prin dorința de a te pierde ca într-un vis în spațiu, de a trezi prin simpla contemplare viața din jur. Evident, Nichita Stănescu nu descrie natura ca vechii poeți, îi adresează în felul său un imn (*Imn la natură*): „Privirea prea lungă/ sfârșește prin a naște ființe, aidoma trupului de flutură/ între aripile sale/ Naște-te floare!

RAZLETE

Marin SORESCU

Către mare

Mă întorc spre mare și vorbesc cu Ovidiu, Versurile căruia au lungimea țărâmului românesc Și cadența înfundată a valurilor așteptând să se spargă gheața.

Poeze, care dai vechime de două mii de ani versurilor mele, Împlântat ca o piatră de hotar la marginea limbii române Pescărușii te-au ales în prezidiul doinelor noastre Pe care le-ai transcris în latinește și le-ai trimis pe vânt la Roma

Săpate în piatră să aștepte pe columnă prizonierii dacii Tu ești primul topit de dor pe aceste meleaguri unde praful e dulce

Primul care te-ai încrezut copilărește în puterea de pierzanie a versului,

Și-n ajutorul străinătății. Împăratul mai degrabă ți-ar fi trimis specialiști la Tomis să-ți schimbe clima,

Decât să te mai vadă înapoi, amestecat cu slava ta aeriană în purpura ițelor sale.

Nimeni nu e mai potrivit să stea pe țărmul Pontului Euxin Și să observe cum se transformă treptat în Marea Neagră, decât un poet

Și-a zis el, dar un poet bun, faimos, pe cine să trimitem, pe cine să trimitem?

Și-au căzut sorții pe tine, Ovidiu, Tu i-ai venit primul în minte pentru că tocmai deveniseși popular Și erai pe toate buzele ca un dres dulce amar și asta te-a pierdut.

Elegiile tale îi plăceau lui Augustus, dar numai de departe Având astfel și un efect curativ prescris de doctor Îi dădeau o stare de melancolie sănătoasă, mai ales după masă când îl făceau să râgăie...

Elegiile erau un medicament pe care i-l prescrieseră medicii, ca să salveze imperiul. Chiar zicea: „De ce nu mai trimite băiatul acela nimic în ultima vreme

Mai puneți-l la treabă, mai îmboldiți-l, să fie trist și pontic, iar m-am balonat, înghit aer”.

— Lumea nu știe de ce l-ați relegat, îndrăznea vreun senator, timid,

— Lăsați să se înțeleagă c-ar fi adus pagube imperiului, zămbea cinic împăratul

— Morale sau materiale? nu auzea bine înfațul slujbaş, — Ei, de ce mă pui în dilemă? Și de unele și de altele, amestecate, să zicem, pagube amestecate,

Ovidiu a adus imense pagube materiale și morale latinității indignând cetățenii.

Parcă toțiși morale ar fi mai potrivit – se răzgândeau peste o clipă – doar suntem imperiu, nu ne scumpim la cheltuiala unui poet Dar suntem dârji la morală: așadar ne-a corupt tineretul.

A doua zi însă Augustus revenea șovăind: De altfel nu dați nici un fel de explicații nimănui,

Până nu găsim ceva mai plauzibil. Și ca să schimbe vorba: Că mai face Horațiu?

— A început și acesta s-o cam ia razna, știi, nu mai scrie ode,

A trecut pur și simplu la *epode*, scrie acum doar *epode*, niște băiguiele sinistre

Ce ne facem cu Horațiu, o să devină și acesta un caz cu *epodele* lui?

— Mai lăsați-l, mai lăsați-l, să vedem cum se desfășoară, poate are talent.

Până la urmă pe toate o să le plătească Mecena și-a lui casă,

O să-i trimitem un centurion cu nota de plată. Cât privește Ovidiu, să mai stea la Tomis și să nu-l atingeți c-o floare.

Ne mai gândim, mai meditam, mai consultăm aurgurii, să nu luăm măsuri pripite mai ales c-un poet.

Au trecut două mii de ani și împăratul n-a găsit încă ceva plauzibil, se mai gândește,

De altfel, Ovidiu, nu te descuraja, o să revină asupra sentinței

A fost ceva trecător, ceva de conjunctură, ai răbdare Se vor limpezi lucrurile, a fost ceva de conjunctură.

Mă întorc spre mare și vorbesc cu Ovidiu, Poetul pe care pământul meu îl simte în nervuri și în liniile

Când își duce palma Dobrogei la tâmple.

Valeriu CRISTEA

Un medicament împotriva uitării (II)

O carte rea, *Acești scriitori minunați și conștiințele lor zburătoare* este totodată o carte necesară. Un medicament – deloc plăcut de îngurțat – împotriva uitării, boala endemică a intelectualității noastre postrevoluționare și în special a acestor „scriitori minunați” și a „conștiințelor lor zburătoare” din ram în ram, dintr-un copac ideologic în altul. Într-un fel de motto al memorialelor, rupt din propriul text, Vasile Băran își justifică astfel demersul: „Fiindcă, iată, de la unul la altul, toți ne-am dus viața într-un fel de care acum cu greu ne mai aducem aminte... sau dacă ne amintim răstălmăcim adevărul, în favoarea noastră, a fiecăruia dintre noi”. Aș zice, la rândul meu, că după Revoluție mulți colegi de-a noștri și-au acordat unii altora *dispense* de trecut, de care s-au folosit cu toată încrederea, până la exces. Altfel cum să-ți explici că există „unii care acum par să nu fi auzit niciodată de vre-o organizație de partid de parcă de când lumea să nu fi fost decât în Alianța Civică sau mai știu eu unde”. Acestora, Vasile Băran le mai retează din nasul pseudo-disident, reamintindu-le câte ceva din trecutul lor cu grijă îngropat, în mod imposibil „desființat”, de parcă bărbați și femei în plină maturitate ar putea avea vârsta Revoluției, adică a unor copii de grădiniță. Se caută evident, puritatea acestora din urmă și nu mai puțin pagina goală a biografiilor încă nescrie. Efectul acestei operații, de „îndopare cu memorie”, pe care o practică Vasile Băran este nu o dată catastrofal pentru uituc sau... uituc. Unii colege de la „România literară” căiera, nu știu de ce, i-a plăcut să joace, vreme de două decenii, rolul Cenușăresei și căieră, după Revoluție, iarăși nu știu de ce, tare îi mai place să pozeze în mare doamnă a opoziției, autorul îi reaminteste cât îl „săcâie cu cerera și dosarul ei”, cum „s-a zbatut ani de zile să intre în partid”. Iar când a izbutit în fine să-și vadă visul cu ochii a făcut „un gest neobișnuit” (amănuntul e savuros!): „Iar când a izbutit să intre ea însăși în rândurile partidului comunist – povestește în stilul lui atât de caracteristic Vasile Băran –, a fost prima care a făcut un gest neobișnuit: m-a invitat în calitate de secretar cu probleme organizatorice al biroului organizației de bază de la «România literară»; la restaurantul Athenée-Palace, unde mi-a oferit nu țuică, nu coniac, ci whisky, băutura todeauna rară și scumpă la noi (vorbesc de oamenii onești). Mă invitate tocmai pe mine, fiindcă, răspunzând în

birou de primire în partid, știa prea bine că mă săcâie cu cerera și dosarul ei, void astfel să mă recompenseze pentru alergăturile dintre redacție și sector: ba mai trebuie cutare document, ba cutare (știe toată lumea că *nu se* intra chiar atât de ușor în partid!).” Nu se intra ușor în PCR, firește, dar cine *chiar vroia* – intra! O altă fostă colegă de-a noastră, de la altă revistă, și ea în prezent, cum altfel, opozantă, a ținut la adunarea generală a Comitetului de partid Presă și Edituri, întrunită în *ajunul ultimului congres PCR*, o cuvântare patetică, vibrantă pe tema „Pasivitatea pentru munca de partid”, cuvântare care a stors pur și simplu lacrimile asistenței: „Insuși Nicolae Croitoru, conducătorul adunării, secretarul Comitetului municipal de partid cu probleme de propagandă și cultură, s-a ridicat și i-a murlumit, atrăgându-ne nouă atenția asupra mariei ei sensibilități: «Tovarășo... de dovadă de o mare delicatețe sufletească în ceea ce privește munca noastră de partid și eu o felicit și mărturisesc sincer că m-a emoționat. Într-adevăr, numai cu oameni ca tovarășa prozatoare... putem duce o bună și eficientă muncă de partid». Atunci am lăcrimat și eu”, își încheie relatarea, în nota sa de umor, Vasile Băran. Văzându-l revoltat de atâta oportunism, un amic îl consolează zicând o vorbă memorabilă: „Las-o dom'le în pace. *Habar n-ai cum se mai schimbă ființele umane* (s.n.)...”

Câteva bune memoriale îi sunt consacrate lui Mircea Iorgulescu, unul din „eroii” cărții, fostul nostru coleg, al autorului și al subsemnatului, de la „România literară”, cel care s-a oferit să scrie de unul singur, și le-a scris *neabătut* vreme de peste trei ani, articolele de fond ale principalului săptămânal al Unirii Scriitorilor. „Și astfel, vreme de peste trei ani, săptămână de săptămână, nimeni din redacție n-a mai avut grija editorialelor. Fiecare editorial era produsul minții și inimii lui Mircea Iorgulescu. Peste 150 de articole de fond au ieșit de sub pana criticului Mircea Iorgulescu, semnate «România literară». Acesta era și avantajul lui Mircea Iorgulescu: putea să folosească oricare ciat din cuvântările șefului statului și al partidului fără să-și fi pus sub semnul comentariului, săptămână de săptămână, propriul său nume. În schimb, 350 lei înmulțit cu patru fac 1400 lei, sumă ce i se adăuga lunar la salariu și cu care Mircea Iorgulescu își rezolva modul ideal problema benzinei, fapt care pe noi, foștii editoriașiști, ne bucura nespum, iarăși, cel puțin din două motive. Primul: că ne scăpase de această corvoadă grea, iar cel de al doilea că ne ducea și pe noi, adesea, de la «Casa Scânteii» – sediul revistei – în oraș, de multe ori până aproape de casă. Unde mai pui că editorialele lui Mircea Iorgulescu erau atât de

bine elaborate politic și profesional, încât fuseseră date drept exemplu de devotament și măiestrie publicistică de către Academia de Științe Social-Politice «Ștefan Gheorghiu», chiar de către rectorul Dumitru Popescu. „De un asemenea *voluntariat* nu putea fi capabil decât un virtuoz al limbajului de lemn, un om suspect de disponibil față de publicistica de orice stil și orientare. Adaptarea editorialistului comunist la postul de radio anticomunist Europa liberă nu putea ridica în acest caz nici un fel de problemă. Și nici n-a ridicat. Cândva, Tudor Vianu vorbea de *crampa scriitorului*, de refuzul degetelor care țin condeiul de a așterne pe hârtie cuvinte mincinoase. Voioasa țigănie a convingerilor peștre nu se sinchisește însă de asemenea mofturi umaniste. Singura crampă de care ea a auzit și pe care o resimte la răstimpuri este cea stomacală. Și apoi, Tudor Vianu este, nu-i așa, un colaboraționist, în vreme ce Mircea Iorgulescu reprezintă un model de atitudine civică... Ajuns la Europa liberă, fostul nostru coleg nu și-a lăsat însă în pace articolele de fond, să doarmă în colecțiile «România literare”: „Într-o dimineață – povestește Vasile Băran –, am tresărit atât de puternic, încât am avut senzația că am auzit zbrâmbăitul prorilor mei neuroni. Pe postul radioului «Europa liberă», Mircea Iorgulescu își transmitea unul din articolele sale de fond publicate cu ani în urmă în «România literară». Ei cum? Chiar așa? Nu, nu așa, ci pe dos. La sumar, o cramică îl anunșea cu aproape o oră înainte, astfel: «A fost oare Partidul Comunist Român centrul vital al națiunii? Un eseu de Mircea Iorgulescu. M-am închinat: Dă Doamne să găsească «România literară» cu pricina. Am luat la întâmplare o colecție chiar din 1988, anul plecării (lui Mircea Iorgulescu în Occident n.n.). Când e să ai noroc, ai: iată articolul semnat, bineînțeles, *România literară*: «PCR – centrul vital al națiunii». Așteptam cu nerăbdare glasul prea bine cunoscut. Exact cum am presupus. Frază cu frază, dar inversat sensul:

Trăim o nouă etapă istorică în care Partidul a devenit centrul vital al națiunii. Și iată de ce. Unu: partidul reprezintă, prin lupta sa, interesele întregului popor. Idealul partidului se identifică cu idealurile poporului. În același timp, partidul se situează în centru, fiindcă...

Vocea lui Mircea la radio se umple parcă de o furie cumplită. Cum, e posibil să fi scris eu asemenea începutii? Nu, nici vorbă. Și-ăpoi cine mi-ar putea-o dovedi? Doar nu poartă semnătura mea, ci a revistei la care am lucrat. Așa că... ia să ne facem noi treaba și să încasăm ceva parole. Cândva lei, acum valută, pe același articol de fond. Da, dar ia ascultați-l acum cum sună:

Asadar, a fost oare P.C.R. centrul vital al națiunii?

Nu!

Nu!

De ce?

Unu: acest partid n-a reprezentat niciodată

interesele poporului.

Doi: acest partid a avut totdeauna alte scopuri decât idealurile poporului.

Trei: considerându-se în centru, partidul comunist era în fapt departe de... etc., etc., etc.

Aveam în frigider o sticlă de vin, simțeam nevoia să beau, dar trebuia să rămân lângă aparat până la sfârșit...” – și pagina continuă. O pagină antologică.

Prin funcțiile pe care le-a deținut, Vasile Băran era obligat să știe multe. Și știa. În ce mă privește, habar nu aveam de pildă că Mircea Iorgulescu răvnea atât de aprig conducerea unei reviste sau că se învârtă, și el, în cercul lui Gogu Rădulescu, cărui îi fusese recomandat, ne asigură Vasile Băran, de Ana Blandiana și Mircea Dinescu: „... nu obținuse ușor invitația aceea extrem de importantă pentru cariera sa redacțională, ci la propuneri repetate făcute de Ana Blandiana și Mircea Dinescu. Cine știe cum l-or fi rugat cei doi poeți? I-or fi spus tovarășului Gogu că Iorgulescu nu-i întotdeauna chiar atât de încrunțat, că acolo unde se simte bine e o fire veselă, n-o să cânte, fiindcă n-are voce, dar oricum o să se amuze, de ce să nu-l aducă o dată cu ei de la București, pentru o după-amiază?” Recitesc pasajul și mă intrigă propoziția concesivă „n-o să cânte”. Însămnă că, în acel cerc select, cineva cânta, desigur că să-l distreze pe tovarășul Gogu. Oare cine? Vasile Băran nu ne spune însă nimic în plus.

Punem punct aici comentariului nostru, deși ar mai fi încă multe de spus. Mă tem însă că și așa am spus *prea multe*.

Șigur, ar fi fost poate mai bine dacă Vasile Băran ar fi început, nu cu niște portrete, ci cu un amplu autportret. Mai ales că, în respectul strict al adevărului, ar fi avut ce spune în favoarea sa. Dintre toți cei ce au reprezentat interesele PCR în redacția „României literare”, exasperantul, nu o dată, Vasile Băran a fost totuși cel mai simpatic, cel mai „popular”, cel mai inteligent în fond, ajutându-și nu o dată colegii (pe un critic, altul decât Mircea Iorgulescu, să plece în strănătate, de pildă). Ar fi greșit, desigur, în cazul în care ar fi început cu autportretul, și dacă s-ar fi idealizat prea mult. Evident, Vasile Băran știe lucruri pe care nu le-a spus în această carte și probabil că, printre ele, unele nici nu sunt ușor de spus. Nu a început însă cu autportretul. Dar cine dintre noi a preferat, nu să acuze, ci să se acuze, sau măcar să se scuze? Nici măcar marii noștri moraliști, de serviciu în toate epocile, nu au făcut-o. Ne-au îndemnat să ne culpabilizăm, scăpându-ne pe ei din vedere. S-au încrunțat a oprobriu, și așa au rămas, încrunțati, până azi. În acest sens, zice bine Vasile Băran: „Îmi vine să cred că pedeapsa cea mai grea pe care Natura sau Dumnezeu ar da-o unei ființe umane ar fi aceea care ar impune să-și descrețească niciodată fruntea! Să treacă, de la început și până la sfârșit, prin viață, marcată de un rictus declanșat de o stare interioară care să-i taie, clipă de clipă, orice dorință de destindere, de sinceră și omenască bucurie!” Ferească Dumnezeu de o asemenea pedeapsă! Cu atât mai teribilă cu cât unii o și ispășesc deja, sub ochii noștri.

tutul e deșertăciune și slavă lesne pieritoare. Cât pare de mic, de alb și de neimportant, oul poate într-o clipă de neatenție să năruie destine, regate și chiar întâlniri la un nivel foarte înalt, cum a fost cea de la Politehnică.

Revenind la oul à la rus, bineînțeles că tu o să mă întrebi, ca orice intelectual care citește, foarte mult și face la fel de puțin, de unde acest nume: à la rus. În primul rând, nu cunosc și, apoi, știi și tu foarte bine cam de unde ne vin nouă asemenea bucate. Ce să ne mai ascundem după deget – ele ne-au fost împuse cu tancul.

Atenție: în mod eronat, oul à la rus e trecut în cărțile de bucate ca aperitiv. Bineînțeles că tu îl poți pregăti și ca felul doi. Și încă ceva extrem de important: niște autentice ouă à la rus nu se sparg niciodată înainte de a fi fierte. Procedând invers, te trezești gândind o altă mâncare: ouă à la Cluj Napoca sau, mai pe românește spus, omletă. Despre omletă, însă, cu altă ocazie.

GAMBRINUS

Sorlin PREDA

Ouă à la rus

Dragul meu, aș vrea să te introduc în tainele (evident ascuse pentru tine) a *oolelor à la rus*, dar ceva mă oprește. Aparent, rețeta e foarte simplă. Important e să intri în posesia *oolelor* (nu strică niciodată să ai două-trei de rezervă) și să respecti rețeta. Restul e o treabă oarecum de rutină: se fierbe, se freacă, se varsă conținutul, se umple la loc. Sare după gust și, eventual, piper – un vârf de cuiș, nu mai mult. Nerăbdător cum te știu, aștepti probabil rețeta. Bineînțeles că eu nu o să te plictisesc cu ceea ce ți-ar putea spune orice Sanda Marin: se freacă, se umflă, se varsă etc. Eu am să-ți dezvălui doar secretul acestor ouă. Ei bine, secretul constă în faptul că oul à la rus necesită foarte multă răbdare. Modul de a acționa, îmbinând delicate-

tea prevenitoare a manipulării, cu intransigența și brutalitatea fără de care nu ai mai avea puțința de a ajunge vreedată la conținut, sugerează o perfectă îmbinare între artă și dorința năvalnică de a supraviețui.

După cum bine știi, la țară se fac multe glume tâmpite, printre care și cea cu oul nefiert dar vopsit. Vreau să spun că oul joacă în viața noastră un rol neînchipuit de mare. Prin el ne exprimăm gânduri și sentimente, opinii și afecte. Ejectându-l în capul unui arbitru, prieten sau om politic indezirabil, oul devine o succintă trimitere la origine, la chiar starea de ou, de increat, sugerând în plus minunate pagini de gândire filocalică și de îndemnuri într-o smerenie, pentru a ne convinge că totul e fragil și trecător,

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

Cristoiu și
tristețile de la
Versoix

Hotărât lucru, Ion Cristoiu obosește.

E greu să scrii, zilnic, articolul de fond al unui jurnal de succes (de altfel el e *singurul* în Evenimentul zilei, restul e ocupat doar de știri), e greu să te lansezi în primejdioase prognosticuri politice, greu să descifrezi misterele vieții parlamentare...

Și, totuși, această oboseală e benefică pentru pana temutului om de presă tocmai fiindcă de la o vreme domnia sa e tot mai măsurat, mai echilibrat în expresie, refuzându-și unele teribilisme, „participând” mai puțin la colorarea subiectelor abordate și instalându-se, obiectiv, la necesara distanță față de vibrația lor.

După o excelentă luare de poziție în problema războiului sârbo-croato-bosniac ce putea fi aplanată atât la Versoix cât și la... Cotroceni, de către „dreapta” dar și de „stânga”, l-am citit de curând cu un nou text memorabil (*Regele se desparte de opoziție*), în „Ev. z.” din 27 februarie în care performanța gazetărească e totală.

I se dă Cezarul lui ceea ce, s-ar zice, îi aparține. Un recent interviu al fostului rege al României e prefat și glosat în chip măgulitor. („o personalitate politică” pregnantă, „un stil de a vorbi”, „interviul are o bătaie mult mai lungă”, „excepționala sa experiență de viață”, etc) dar laudelor, deloc encomiastice ca la alții autori, le urmează o analiză la rece a celor spuse ce ni-l apropie cumva pe efectiv-enigmaticul bărbat de la Versoix. Regele (e formula lui Cristoiu) ar avea un *stil aparte de a vorbi*. Cu o *detașare rece*, cu sentimente autocenzurate sever.

Sunt acestea „aplauze”? Nu prea.

Prea mari noutăți nu sunt de găsit în textul vizat ci doar reluări, în context postelectoral ale unor *aprecieri expuse în anii anteriori*.

Se vorbește chiar despre o *tăcere a Regelui*. Chiar prezența sa în presa română n-ar mai avea *intensitatea anterioară*.

Proaspătul interviu i-ar fi prilejuit fostului suveran măturisirea *imensei dezamăgiri* provocate de opoziție. Citez: «Din anumite motive, campania electorală a avut drept punct major

controversata Republică-Monarhie. Speriate de atacurile din partea puterii, partidele de opoziție, cele care până nu demult nu încetau a se declara monarhice, au dat înapoi. Așa cum spune Regele „ei au permis adversarilor să-i constrângă în fața națiunii la declarația că nu sunt monarhiști, că ei sunt republicani”. În plan moral, lucrurile sunt clare. O asemenea schimbare la față se numește oportunist. Interviul Regelui evită subtil o asemenea acuzație. El se referă, în principal, la consecințele politice ale deciziei de Rege în numele intereselor electorale. Opoziția a pierdut capitalul politic dobândit cu ocazia vizitei de Paște. Pentru că în politică, susține Regele, „dacă nu sunt asumate integral unele gesturi devin primejdii”.

În critica sa la adresa opoziției, Regele se păstrează în acest plan al denunțării efectelor concrete pe care le-a avut oportunismul opoziției în chestiunea monarhică. Cu toate acestea, interviul are o bătaie mult mai lungă. Din perspectiva excepționalei sale experiențe de viață, Regele critică o slăbiciune definitorie nu numai a opoziției, ci și a tuturor partidelor politice din România de azi și chiar din România dintotdeauna, incapacitatea de a-și asuma o idee și a o duce până în pânzele albe. Cu orice risc!»

În comentariul său lipsit de „patetism”, net, deci oportun și sigur - plin de *curaj*, Ion Cristoiu dovedește că propriile-i ziceri „au bătaie mult mai lungă” drept pentru care promitem să-l urmărim cu spirit interesat...

Pentru câțiva acri
de pământ

Ne occidentalizăm.

Fostei crâșme „La gaura dulce” i se spune acum *Texas*. Plouă cu firme exotice: *Picadilly, Hollywood, Kenedy* (cu un singur n dar nu cu i din a l) și nu m-am mirat citind într-un jurnal că doi țărani s-au bătut pentru 0,12 acri de pământ. Țăranilor li s-o fi acrit cu legea funciară dar de *acri* n-au habar. Nu ni se spune în ce *preerie* e locul, la care *saloon* s-au împărțit pumii...

Nostime sunt și alte relatări, cum, de pildă, știrea că în Bosnia ticăloșii de sârbi exercită *violul în masă*. Eu știam că el se practică în... pat. Poate *pe masă*, dar ar fi cam incomod.

Onomastică

La un recent congres de partid un domn Cojocaru a afirmat: „Am fost dat afară din PNL de al doilea terorist: Cămpănescu, căci nu pot să-i zic Cămpăneanu pentru că e nume românesc”.

Trecând peste sonoritățile de tip *escu-căci* stau și mă întreb: să fie Cămpăneanu un nume zairez? Să fie azer? Să fie aztec?

Joc de cifre

S-a publicat noua „grilă” de salarizare. Deci referent *debutant* 34.300 lei, *dactilograf între* 33.160-35.150, *arhivar* 27.150-29.600, *paznic sau manipulant bunuri* 21.400, *curier* 22.050, *muncitor necalificat* 21.400.

Un *prefect* 123.000. Un *revizor contabil* (în minister): 62.400-69.400. Un *Halaicu* 123.000+22.300 (spor de pericolitate).

Se poate. Chiar se poate să fie așa. Totuși...

Producătorul și „manipulantul” de bunuri culturale Geo Bogza (exact 70 de ani de activitate literară!) primește o pensie de, tot exact 12.200 lei!

E mult?

E puțin?

Flagrant delict de
fair play!

Am trăit s-o văd și pe-asta: „Vremea” lui Adrian Păunescu având pe copertă o poză a lui Petre Mihai Băcanu! Dar nu orice poză ci una ce-l face frumos pe eternul adversar al Păunescului, bună de tipărit la rubricile cu cereri în căsătorie.

Și nu e totul. Un scurt comentariu laudă o proaspătă ispravă jurnalistică a Băcanului de-1 trece pe acesta Dunărea aflată, știm noi, în stare de război.

Saddam Hussein îmbrățișându-l pe Bush.

Sau invers.

E ceva. Semn că antipatiile nu se prefac totdeauna în ură. Semn că putem să ne scoatem pălăria (turbanul) în fața adversarilor de idei atunci când, evident, o cere.

Semn bun pentru presa noastră.

Cât despre reversul medaliei, eu, vechi numismat, am răbdare: nu vor trece nici 37 de ani și „România liberă” va publica în prima pagină efigia lui Adrian Păunescu. Tuns. Sau chel...

Aura Christi s-a născut la Chișinău, în anul 1967. A absolvit, în 1984, Liceul român-francez „Gheorghe Asachi” iar, în 1991, Facultatea de ziariști a Universității de stat din Republica Moldova. A lucrat, înainte de a fi redactor șef la revista de cultură *Galaxia Gutenberg*, la ziarul *Tineretul Moldovei*. Debutază în 1990, la *Editura Hyperion*, în volumul *Dintre sute de catarge*, semnat de un grup de tineri poeți și prozatori. În prezent, are în curs de apariție, la *Editura Ecce Homo* din București, prima culegere individuală, intitulată *De partea cealaltă a umbrei*. Poemele pe care le

publicăm sunt confesiuni lirice sensibile, cu o caligrafie armonioasă și limpede, care recomandă o poetă tânără, de talent.

Legăți la ochi

Legăți la ochi, ținându-ne de mâini, pluteam ușor în casă pe-ntunerice deopotrivă slujitori, stăpâni, peste ținutul de vis, sfenic,

în care-umpluți de alb intram, legați la ochi, cu gura infundată... Ce mai aveam să-ți spun și ce aveai în clipa din vecie decupată?

Unți-un singur trup, un singur gând, în visul ce clocea un început 'ntropându-se târziu din alb păgân atât de-ncet și-atât de crud,

înantam prin ceața opalină și întunericul albit pe buze ardea și nu găseam în visul tainic tihna și nu mai căutam ieșirea.

Linia de plutire spre moarte

Niciodată nu vom afla ce se ascunde după soare și după întunericul casei și după numele lucrurilor și după focul iubirii în care fusesem așezați laolaltă din prunca zeilor mici și triști. Nicicând nu vom ști cui îi aparține glasul etern ierliertor, înfrigurat, care ne îndeamnă să ne ținem cu mâinile, cu unghiile, cu dinții, cu gingiile, de linia de plutire spre moarte și care se stinge pe măsură ce ne desprindem de ea, ca să ne facem, însoriți, mormântul, între fragilele coșerți de carte.

Să fiu în ciorchinele umbrei

Să fiu în această oază harnică a frigului. Să fiu în acest ungher luminat al nimicului. Să fiu pe malul acestui râu care, obosit de moarte, ne caută. Să fiu în amintirile acestor frunze transformate, după atingerea noastră, în - cu de la sine putere - cântătoare flaute. Să fiu în ceea ce bănuim că va fi cândva și s-a întâmplat de mult, poate înainte de a mă fi născut. Să fiu în spaimele astea nocturne, vânătoare rapace de umbre. Și, mai ales, mai ales, mai ales, în ciorchinele imens al umbrei mele să fiu, bucurându-mă că-i pot vorbi cuiva.

Aura CHRISTI

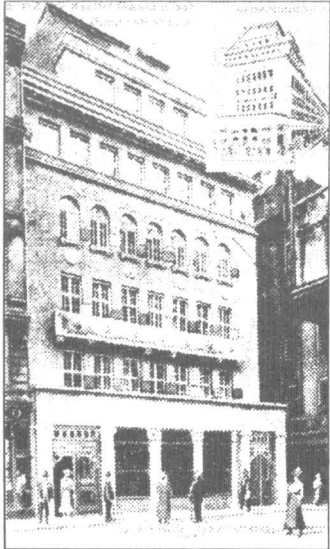

Portul Calafat (1942)

Când era balta baltă

pe cutare sau pe cutăria. Nu era mai bine să-mi fi tras două la spate și mă dea cui îi plăcea lui? Eu mă jucam cu Jenică, un cotoi galben, îi puneam funde la gât și-n vârful cozii, iar de ăia nici că-mi păsa. Cu două zile înainte de cunupie mi s-a arătat semn de

divleacu'. Zi ce ai făcut cu calu' și cu șareta, că te mănâncă cești de mare și prosti! Asta s-a ferit frumușel într-o parte - acumă îi dădea mâna, că îmbătrânise săracă-biata mămica - și i-a spus cu glasul lui de țăranoi obraznic: „Mi le-a lăsat mie p-amândouă cu limbă de moarte și acte la Primărie; zicea că măcar să știe și el un sufler de om care să-l plângă după ce s-o duce. Că cu matala nu s-a înțeles toată viața lui iar fata, să mă iertați înc-o dată de vorbă rea, parcă e făcută cu prostu' satului, nu cu dumnealui. Acumă că știți, mă duc și eu în treaba mea. Să nu fiți supărate pe mine, eu n-am nici o vină. Dacă nu mă credeți, întrebați pe domnu' secretar, era și dânsu' de față. Și lui îi zicea: „Ginerică, fii cu grijă. Știu că după avere umbli și-mi place că ești deștept. Un lucru să-l tumpăneshi bine: vezi că o să rămâi între una rea și una proastă; cum te știu iute, o să sfârșești ori la pușcărie, ori la balamuc...” Ar mai fi dat Floarea să zică ceva, dar mama se și uita de jur-împrejur ca să găsească ceva să-i spargă capu', așa că a luat-o binisor spre poartă cu mersu' băjos, da' cu ochii tot în urmă, să se ferească. Când a ajuns la drum, a închis poarta cu grijă, și-a dat pălăria pe ceafă și a belii fasolele la noi cât a putut. „Ai bre, născăcă, dacă tot mă apucai, hai să-ți spun și cum e treaba cu vinu din butoaiele matala, de zici că ți-l fură ginerică. Ce-i drept, el îl cam ia țără să-ți ceară voie, că dacă ți-ar cere, vai de zilele lui. Acumă ia ghițește unde și cu cine bea el puterea ursului din via de-o ai mata moștenire de la domnu' ăla grec? Nu-mi mai răspunde, că știu c-ai ghicit.” Dar se vede treaba că se cam luase cu vorba finicu și-a uitat că mama nu era făcută, vorba aia, cu degetu'. I-a aruncat cu un pietru la mir, de credeam că acolo rămâne prăpăditu'. Asta era fier rău; s-a tăvălit nițel pe jos, pe urmă s-a ridicat și și-a văzut de drum, de parcă nu lui îi curgea sângele șiroi în ochi. Acumă, fiindcă veni vorba de țărăie-brău ăsta, hai să-mi dau drumu' și să-ți spun și puțintel de tata, cum l-a dus pe el capu să se înțeleagă cu un nebun ca gineri-su, împotriva mea și a lui săracă-biata mămica. Stătea peste drum de o prietenă a mea din copilărie, care era cu vreo trei-patru ani mai mare. Îi zice Vigi. Multe și mărunte am făcut noi două împreună, că Vigi nu era sănătoasă la cap și mă trăgea și pe mine după ea. Când a crescut mai măricică și i s-a făcut de băieți, mă trimitea cu bilețele în tot satu'; ba la învățătoru-îl tânăr, ba la băieții lui domnu' Zaharia de erau locoteneții amândoi, ba dracu mai știe unde. Mai încolo, când m-am deșteptat și eu, ne trimiteam una pe alta. Și dă-i și dă-i, cu băieții seara pe la poartă, pe la șezători, la nici cinșpe' ani am fugit cu unu', băiat sărac da' frumos ce nu s-a pomenit. M-a amejtit, m-a învățat, îmi venea să fug cu el și peste Dunăre la bulgari. N-am ajuns decât până la el acasă. A doua zi ta-su, care se făcea că nu are nici un interes în toată treaba, m-a luat frumușel de-o aripă și m-a dus acasă, după ce i-a tras lui fie-su vreo dou pumni în spingare, că nu se mai astâmpără și-l pune rău cu oameni de vază. A intrat la noi în curte și când l-a văzut pe tăticu a început să vorbească cu glas mios de popă: „Să trăii, domnu' notar. Să ierțați că vă supărăm așa dimineață. V-am spus domnișoara acasă că, de, ca tinerii, a întârziat nițel și i-a fost frică să mai vie, ca să nu cumva să-o bateți.” Tata nu zicea nimic și ăsta s-a luat cu vorba la vale: „Că doar nu s-a întâmplat cine știe ce lucru între voi, nu e așa?” - face el la mine. Eu n-am zis nici da, nici ba. „Aoleo, mă-ști bagat în bucluc! Auziți dom' notar ce i-a îndemnat năbădaia p-ăștia doi să facă! Ce ziceți, domule? Acumă gata, s-antâmplat, asta e, să le fie cu noroc și să știți că eu n-am nimic cu copiii. Sunt om cinstit și nu vreau să fac la nimeni neceastă. Măine venim s-o peșim, să tocminim numta și tot ce trebuie, ca să aibă și ei din ce trăi. Cu ce-oai mai da eu, cu ce-o-și mai da dumnevoastră și restu' de la

Sus: săracu Jenică a venit acasă bolnav - o fi apucat ceva otrăvâ prin vecini - și-a murit în brațele mele. L-am jelist, l-am pus într-o cutie și l-am îngropat în grădină cu cruce și lumânări la cap. Mama m-a drăcut cu cotoi cu tot și-i era rușine de lumea care mă vedea de pe drum care mă vedea de pe drum cum săpam în grădină și plângeam. Numai tata m-a luat de mână, m-a băgat în casă și mi-a spus că-mi aduce el un pisoi negru de la Primărie. Ce de mai ținea la mine! Ca la ochii din cap. Zece copii îi născuse nevasta și toți, în afară de mine s-au prăpădit înainte să împlinescă zece ani. Săracă-biata mămica mă iubea și ea, dar cred că nu-i plăcea să arate. Ea, de ce s-a nu spun, făcea în casă la noi și trebuirile de bărbat, că tata era cam bolnav și bun la sufler și nu-i prenea venea să se apuce de ele. De-aia nu m-am supărat niciodată pe ea când mă mai făcea toantă (și eram măritată de mult, îi aveam și pe-ăștia trei de mă omorau cu ei) îmi mai zicea și crecă plouată și-l întreba în fața mea pe Dumnezeu că ce-a păcătuit ea de-a blagoslovit-o, din zece căpi a avut, taman cu o năntăloaită ca mine. Era și ea supărată când vorbea așa, că-n vremurile alea, după ce tata murise de inimă rea, se apucase tac-tu mare să pună mâna pe avere. Fura din casă tot ce putea și ducea la soră-sa de le punea bine. Vinul din butoaie și porcii din baltă tot acolo s-au dus. Făcuse burță și se dădea mare boier, avea un ghuț de juma' de kil pe deșt și bătea la noi, la mine și la mama, ca la fasole. Ce-i drept, nici noi nu-l lăssăm în pace și stăteam cu gura pe el și din „ho!” și „bandit” nu-l scoțeam. Ba s-a mai gâsit și câte un neisprăvit care să-i ia apărarea în fața noastră. Finu Floarea Cucu (care mă mai făcuse pe mine de răs ceva mai devreme) finu', dar, s-a apucat să spună că să ne vedem de treabă cu porcii; de mult nu mai erau în baltă. „Cum, mă?” - l-a luat mama, gata să se repeadă în ciufu' lui. „Stai că-ți spui eu-mă, născăcă până să moară tatanăsu', m-a trimis pe mine cu ei în Obor și cu banii, să nu vă supărați pe mine, a cumpărat o șareță și-un cal, că zicea că nu-l mai ține picioarele să gonească pe biciclete prin stea unde era cu treabă. Dumnevoastră nu v-a spus de frică, săracu', să nu-i faceți, mă ierțați de vorbă proastă, da' așa a zis dânsul, să nu-i faceți balamuc în casă...” Mama, auzind așa ceva, o dată a scărșnit din câte măsle mai avea și-a dat să-l apuce de piept: „Aoleică, Floreo, ai mai scăpat tu o dată din mâna mea și rău îmi pare că nu ți-am crăpat

Nu e multă vreme de când s-a apucat ăștia să sece balta. Sau poate o fi și nu mai știu eu, că nu-mi merge mîntea ca-n tinerețe; acu vreo două zile mă apucaser să-l strig pe vărū-tău ca pe ta-su, ca să-i spun să lase dracului porumbelii și să dea apă la vacă dacă vrea să crape-n el lapte cu mămăligă seara și dimineața până pleznește. Că p-ăl de l-am avut primu' și săracă mama zicea că bagă-n el ca un neam prost ce este din partea știu eu cui, nu l-ar mai ține Dumnezeu, că mi-a mîncat averea lăsată de tata și zilele. Tot strigam, îl făceam puturos și-l drăcuim, până a venit vărū-tău supărat din pod și mi-a spus că sunt nebună la cap; el e, nu ta-su, iar vacă n-a văzut în curtea noastră de când mă-sa l-a făcut. M-am dus incetșor la mine în odaie și mi-am dat seama de pedeașpa de Sus: Maica Domnului îmi luase mînșile pentru candelă de era stinsă sub icoană. M-am așezat în genunchi și am rugat-o să mă ierte pentru candelă și pentru păcatele ce le aveam și eu de o viață de om încoace. Dacă vrei să știi, n-am avut păcate mari - nu din cauză că m-am ferit de ele, Doamne iartă-mă, dar n-a fost să fie. Mi-e tare necaz că n-am mai vorbit de o gramădă de vreme cu rubedeniile mele. Câți popi am eu în neam, să fii tu sînătos. Dacă ar fi știut cu toți ce-am pățit cu împieliatu' de tac-tu mare, s-ar fi dus cu hărtie la Mitropolit și mar fi făcut mucenică, de s-ar fi închinat lumea la icoana mea prin sat. Da' n-a fost așa. Până la urmă, de ce să n-o spun p-a dreaptă: chiar mi-ar sta mie bine zugrăvită în biserică? Tot ce-am îndurat, cu mâna mea mi-am făcut-o, în ziua în care am zis că vreau să-l iau de bărbat pe nepricopștu' și sărântocu' de am avut mai pe urmă numai zile negre cu el. Doamne, și cum se mai ruga tata de mine: „Vezi ce faci, vezi ce faci... Mai bine așteaptă și vezi-l cum e, fetița tatiu!” Dar Aghiuză își făcuse bine meseria: mă întucea la minte de nu mai vedeam nici în dreapta, nici în stînga. Ce-i drept, era și frumușel Drăcea și știa să vorbească cu manieră. Nu mă scoțea din „sîmată domnișoară”, iar cu tata, pe care l-ar fi tras inima la mai mult, nu bea decât un pahar de juică. Zicea că nu vrea să-și tulbureze răjuinea. Era deștept, urmasse la liceu. Da' nici cu mine nu mi-era rușine. De-abia ieșeam din pensionul de gospodine române pe care-l ținea pe-atunci doamna Marioara de la Comana, chiar lângă o biserică ridicată de Mihai Viteazu. Tata, ca să-i arate că și eu aveam carte, de câte ori venea ăla pe la noi, mă puneă să servesc masa și să cos la gherghel în fața lor, după care le spuneam o poezie tare frumoasă-astăzi am uitat cum se cheamă - cu o față de împărat care se iubea cu un demon venit din stele. Nici Mășăilă nu se lăsa mai prejós și spunea în nemțește o poezie, frumoasă și aia, cu doi lăutari care s-au dus la un împărat să-i cante. Împăratul o gelozea pe nevastă-sa și i s-a părut că ea se uită nu știu cum la lăutaru-îl tânăr. Și l-a tăiat cu sabia. Când ajungea aicea - că o zicea și pe româneste - mă podidea plînsu' și-l drăcuim în gînd pe blestematu' de-mpărat care în mîntea mea era urât, ghebos, cu nasu' mare și negru la sufler ca un fund de iad. Aveam numai șaptespe' ani și mîntie în cap nici că-t o gămlie. Credeam că tot timpu', dacă mă mărit, ăla o să-mi spună poezia iar eu am să-i fac mîncare bună. Nici nu mai puneam la socoteală că era aproape cu cinșpe ani mai bătrîn ca mine și că mai fusese înșurat o dată. M-a luat, l-a făcut tata ginere în casă, l-a îmbrăcat frumos de sus până jos, de la ciorapi și izmene până la pălărie, că neisprăvitu' nici măcar atăta nu avea - i-a dat avere pe mână și l-a băgat secretar la Primărie. Lumea la început tot rădea de el că era cam puțin față de mine: la nuntă, când să ne facă poza, pe el l-a pus să șearăză mai în spatele meu, cătrărat pe o cărămidă. Mic-mic, dar cred că tot așa mai miteite ori fi și draci de-i trimite Scaroajchi ăl bătrîn să arvească suflete de creștini, să aibă și-gei Acolo-șă ce fierbe în cazane. Și, Doamne, când mă gîndesc de băieții venise la tata să mă ceară, iar el, mai moale de felul lui, mă-nreba tot pe mine dacă vreau

Dumnezeu, or să poată să-și ducă zilele.” Tata mi-a făcut brânci în casă, pe urmă s-a ntors, l-a luat pe o șuier de umăr, l-a dus pînă la poartă și i-a șuierat printre dinți: „Pleacă și să nu te mai prind p-aci că tempușcu!” Ce bătaie am mîncat și câte zile am stat în casă, nu spun. Până la urmă tot am răzbit. Băieți care să umble după mine aveam, nu mă plâng, da' să nu crezi că vreunul chiar venea să mă ia de nevastă. Nici că-mi păsa. Făceam cu Vigi tot ce ne trecea prin cap pînă a venit în sat, ca o pedeașpa ce e, tac-tu mare. Tata a făcut ce-a făcut, l-a chemat pe la noi, una-alta, până să mă dumiresc, m-am trezit că era vorba de măritș. N-am avut ce face; mi l-a pus în brațe și l-am luat. Nici mama, care mă apără din când în când, n-a făcut nimic să mă scape; în mîni mă și scutura de coade când boceam și zicea că destul, vai de viața ei, am făcut-o de răs în lume. Iar cu Jenică, ce să-ți mai povestesc... Prea puțin mă durea pe mine de cotoiu' ăla răios care mă impluse de purici, da' găsisem prilej să urlu de mama focului prin curte, să mă audă lumea ce rău o duc. E adevărat că tata m-a luat de mînușă și mi-a spus vorbe bune, da' asta doar de ochii lumii; în casă mi-a tras o bătuță de n-am uitat-o toată viața. Striga la mine că o să mă omoare și nu cumva să mă bucur că o să faci pușcărie pentru una ca mine: are el un prieten doctor de cap și ăla o să spună la judecată că nu e sînătos la minte. Și o să scape. Mi-a făcut nuntă mare, chiar dacă nu-i convenea; nu se putea pune cu gura satului. Peste un an am născut pe primu'. Tata a crezut că, gata, intrasem în rîndul lumii și nu mai avea nici o grijă din partea mea. D-a-ia, când a murit, parcă avea și el liniște în sufler. Rămăsesem doar cu mama și cu podoba de bărbățel. Începu să-mi curgă iar apă la moară. Dacă eram sîngură, poate nu mă ducea capu' la tot felu' de prostii. Da' ce să te faci când draca de Vigi sta peste drum de mine, cu mîntea tot timpu' plecată cu sorcova... Era măritată și ea, cu un prune-n gură, altfel om bun, vai de capul lui, unul de-i zicea Nucu și era inginer din ăia care se uită prin benoclu și măsoară poganele. Toată ziua alogera prin sate, ba i se întâmpla să nici nu mai ajungă noaptea acasă. Îți dai seama ce bocea Vigi după el! În fiecare duminică seara ne făceam vizite unii pe la alții, jucam tabinet ori popa-prostu', mîncam prăjituri și beam vin. Amîndouă țineam la astea pentru că le arătam la vecini că noi eram boieri, nu ca ei, care făceau câte un ceanu de boabe fierțe, îl puneau în mijlocu' șantului și se străngeau în jurul lui să vorbească prostii. Noi ne îmbrăcam cu haine de oraș și vorbeam numai discuții radicale, frumoase, cum zicea părintele Vladimir când o lua nițeluș la mîsea. Într-o seară, eram strănsi mai mulți, numai lume bună. Vigi cu podoba ei nu mai venea deloc și toată lumea îi aștepta, mai ales pe ea. Într-un târziu, vine o fetiță cu pliculeț în mână, de la doamna Vigi. Scria acolo: „Dragii mei, nu pot a mă compromite să ies sîngură în Lume. Vă doresc urările mele radicale și să mă ierțați de absență. A dumnevoastră care vă dorește cu respect, coana Vigi. Nucu doarme ca un porc.” Popa, care clevetea o felie de cozonac, era cât p-aci să moară-necat, iar învățătoru; băgase capu' după sobă și rădea ca un apucat de alte alea. Până la urmă, în noaptea aia, bărbății s-au îmbătat tun, au jucat de mi-au făcut praf pedolele, și-au dat dracului Lumea bună și tot, că a doua zi mi-era rușine să ies pe drum de ochii vecinilor. Vigi nu l-a iertat pe bărbat pentru ce i-a făcut în noaptea cu somnu'. S-a răzbutat cum știa ea. Aud într-o zi cum bubuie poarta. Ies să văd cine e și dau cu ochii de nebuna. Îi ardea luminile în cap ca la un împieliaț și venea spre mine cu mersu' ei ăla de mestecă din buci de parcă le învârte. „Haiti, am zis în gînd, zălțata o să mă bage iar în necaz!” Dau să deschid gura, da' nu m-a lăsat: „Fă repede o cafea, dă niște dulceață și-ți spun după aia!” Am făcut, i-am dat. Rânjea din ce în ce. „Bărbatu' e-acasă?” „Nu”, zic. „Știam, a potrivit bine cine a potrivit treaba asta; nici al meu nu e. A murit Florian, știai?” Florian, săracu', se

ubise într-o vreme cu Vigi. Era ofițer și el și frate-său care, tot mai demult, mă curta pe mine și-mi aducea stafide de la băcănie. Amândoi băieții plecase la oraș și se însurase acolo. „Hai să mergem, face Vigi, să vedem cum îl plânge nevasta. Vreau să văd și eu pentru cine a fost el în stare să mă lase pe mine.” Când am auzit, am început să-mi fac cruci. „Nu fi proastă, zice, mai știi seara când am jucat cu ei în separele la Zariosu? Vezi și tu acum, că, Doamne fereste, n-ai îmbătrânit, ce mai face Matei. Eu zic că e bărbat să-l pui în poză, alta nu!” Știa drăcoasa cum să mă ia. Că hăr, că măr, până la urmă am lăsat în plata Domnului casă și copil de față și-am plecat la oraș. Uite-așa mi se bătea inima-n piept când mă gândeam că o să-l văd. Ne-a dus unul cu mașina și tot el a zis că ne-ntoarce. L-am plătit pe om și-am luat-o, cu flori și lumânări în mână, încotro auzise Vigi că stătea săracu Florian. Acolo, prăpad de lume în doliu, plânsete, bocete – era băiat tânăr, ce vrei. Lu' Vigi nu prea îi păsă. S-a uitat puțin la mort și pe urmă căuta în toate părțile să vadă vado-culo. Când, în lumea care se foia de vado-culo-mă bate cineva pe umăr. „Ce mai faci, domnișoră?” Cât p-aci să leșin. El era. Imbrăcat în costum și frumos ca regele Carol. N-am apucat să vorbim nimic, că o dată s-aude un răcnet de zicea că naște vreuna. „Florineee, cum te dușeși tu, Florineee! Și ce frumos erai și cum îți mai plăcea ție viața! Mai știi tu, Floriene, când îmi ziceai că o viață are omu’ și că trebuie măcar să se distreze până crapă! Și eu tot nu mă lăsăm să te băteam peste mâini să nu dea cineva peste noi. Tu nu și nu. Florineee, să știți că rochia aia de mi-ai rupt-o atunci am s-o înjăn până la moarte! Că o dată am fost și eu fată maree!” Până s-a dezmeticit lumea bine, Vigi a și luat-o la goană, cu mine după ea, de frică să n-o luăm pe cocoșă. „Dacă avea și el o nevestă mai acătării, zău că nu ziceam nimica. Da’ n-ai văzut cum arăta? Cred că numa’ la negre i-a făcut lu’ bietu’ băiat.” Când am ajuns seara acasă, obosite ca vai de noi, ce găsim în odaia de sub șopron: mămica sta între Nucu și al meu și le da să bea vin d-ăla de zicea ea că ține pentru moarte. O băgasem pe mâncă. Cum ne-a văzut că intrăm, mama s-a ridicat dintre ei, a arătat cu deștu’ la noi și le-a zis: „Sunteți bărbați, faceți-vă datoria!” – și-a ieșit. Ne-a luat aia la poceală, de nu știam încotro s-o rupem la fugă. Până și Nucu, molău cum era, i-a tras lu’ Vigi o trânteaală de nu i-a mai trebuit nimic o săptămână întreagă. După aia am stat acasă cuminte. I-am mai făcut aluia doi copii, săraca-biată mămica s-a dus și ea, da’ cu Cornache nu m-am împăcat, că mă asuprea. Până într-o zi. Când era balta baltă, de n-apucase aștia s-o sece și să are cu tractoarele pe fundu’ ei, era bogăție de pește și vânat. Mă pomenesc într-o după-masă cu finu’ Florea Cucu. Avea în mână un panier nou-nouț. Înăuntru, culcat pe foi de-izma’ grasă, de baltă, un crap mare cu burta galbenă. „M-a trimis nășăcu’ să vă spuie să-l faceți plachie, așa cum știți alde mata. Zicea că vrea să petreacă amândoi diseară, că are nevestă tânără și bună...” Când am auzit, parcă mi s-a urcat țuie-așa inima-n gât. Afurisit’ mi se băgase în suflet. Seara, am băut câte un pahar de vin. Stam amândoi față în față cu mâinile-n poală și vorbeam cuminte d-ale vieți. S-a apucat mai pe urmă să-mi spună poezia cu împăratu’ ghebos și lăutaru’ tânăr. Îmi da, zău, și lacrimile. Când era mai bine și mai frumos, și-a adus aminte de plachie. Atunci mi-am dat eu seama că Dumnezeu era supărat pe mine. Uitasem, când cu poezia, plachie în cept și scrum s-a făcut. Ce nu pusese în ea... Dafin, lămaie, piper... Asta a înnebunit și alta nu. La puțin timp a băgat divorț. De-aia stau câteodată și mă gândesc: de unde să mi fac omu’ rost de pește dacă știa s-a apucat să sece balta?

februarie '93
Bogdan POPESCU

Oameni vă fac!

În octombrie, i-am găsit pe ai mei cu porumbul la poartă. Cum în fosta ogradă a părinților, acum, sunt patru gospodării, cu greu mai poți plasa un pătur care să stea în spațiu liber și să-l bată vântul printre șipicile rare ca să mențină porumbul uscat. Unii din vecini se plângeau că anul trecut așezaseră păturile între două construcții și le-a mușcărit porumbul.

Descărcând basculanta, consăteanul de pe tractor mi s-a adresat: „Faceți ce faceți și veniți acasă”. Ca să dau un răspuns plăcut pentru toți, m-am răsfățat: Dacă Elveția nu mă primește!, că doar era după o hotărâre, mult comentată în ziare, că unele țări nu mai primesc români, de parcă noi n-am putea sta la casa noastră și să ne vedem de treabă. Am intrat în casă să mă schimb pentru lucru, alături de nepoții care cărau coșurile.

După un timp a apărut fratele, care primea încărcătura, mirat de recolta ce se depozita. L-a îndușat faptul că nu uitasem îndeletnicirile noastre de altădată și că îndemnam pe tineri să aleagă știuleții frumoși, sănătoși.

Și pentru că mi se puseseră întrebări și stărniseră curiozitatea prin plăcerea de a lucra în aer liber și laolaltă cu ruiele, am întrebat și eu dintr-o curiozitate și mai mare: „Da’ mașina noastră de bătut porumb unde este? Știu că a dus-o tata la colectiv și acum trebuie s-o luați că doar n-o să curățați porumbul cu mâna, când noi avusesem de toate?”

Mi-au spus că de mașina noastră se folosește cineva din sat și nu se îndură să ne-o dea. „Așa s-au făcut toate revoluțiile: au luat de la unii și au dat altora” – a zis fratele meu resemnat în fața istoriei. Atelaju nu mai avem, ograda înjumătățită, copiii fac mofturi la muncile țărănești.

Pe seară, când ai mei erau ocupați cu treburi prin curte, m-am uitat lung la părleazul peste care altădată treceam cu ușurință gardul dincolo la nea Ștefan, dar nu se făcea. Am luat-o, ocolit, pe șosea, ca să bat, cum se obișnuiește, la poarta omului și de ce nu, să vadă vecinii că musafirul e nepoata de la oraș.

De câte ori mă duc la ei, unchiului îi place să stăm pe-ndelete de vorbă, să-mi povestească câte ceva care mă interesează, urmându-mi cu atenție reacțiile. Din când în când, arunc câte o întrebare ca imbold pentru relatarea cu amănunte, căora le dă astfel și mai mare importanță. Dar, de la o vreme, se întâmplă ceva cu el. Cred că vrea să se recunoască în ce scriu.

Câinele m-a văzut, a venit spre poartă și, în loc să mă latre, se gudura făcând drumul la vatră și înapoi, anunțând-o astfel pe tușa Floarea care m-a întâmpinat cu fața lăjită de bucurie și cu mâinile date în lături, scuturându-le de apă.

Nea Ștefan se odihnea pe o bancă, rezemat de nuc și cu piciorul beteag întins pe un scaunel.

— Bine, bre, nu te-ai mai dus vara asta la nămol? Nu ți-a dat ceapeul bilet?

— Glumești! Ce bilet?

Avem treabă, suntem proprietari... Și-apoi cum să se vadă că sunt veteran de război? Acu și-au adus aminte că am luptat în Tatra. Unii din sat vor să-i facă și pe ei veterani, pentru că au fost concentrați câteva luni pe la Brăila. N-am nimic împotriva, dar nu m-am mira să reușească. Știu ei pe unde să umble. Au oameni de-ai lor.

— În istorie se spune că războiul l-a adus armata eliberatoare.

— Știi ce, nepoată? Hai să lăsăm istoria și politica, pentru că nu ajungem la o vorbă. Mai bine să-ți povestesc ce pățirăm azi cu Floarea. Dacă veneai acu o ră, găseai un musafir de care cu greu scăparăm că altfel, oameni ne făcea.

Cât tușa Floarea mă îndemna cu must și niște guvizi prăjiți tăvăliți mai întâi prin mălai cu făină, nea Ștefan s-a apucat de povestit cu vorbă domoală cum fuseseră ei „proștiți” de un escroc, că altceva nu putea să fi fost.

— Pentru că terminasem de cules strugurii din grădină și de pe casă, iar porumbul nu e încă bine copt, am zis să ne ducem azi pe la ai noștri la cimitir să facem și acolo puțină ordine. Încet-încet, că umblăm bătrânește, spre prânz terminasem,

dar, când am dat să plecăm, apare de după cruci un bărbat pe care nu-l văzusem când intrase în cimitir. Ne întreabă de mormintele nemților plecați în '40 când au părăsit satul că îi chemase Hitler în țara lor și nu vroia să-i prindă războiul aici. El căuta bunicii Clara și Hans Zigmund. Zicea că venise cu câteva tiruri pline cu ajutorare pentru România și că după-amiază, pe la 6, o să vie fi-si cu un tir special pentru satul nostru, că ei țin la locurile de unde au plecat...

L-am crezut că doar în fiecare seară vedem la televizor cum sosesc mașini din străinătate. Ne-a întrebă dacă mă este biserica catolică și casa parohială unde se țineau întrunirile în salonul cel mare. Floarea s-a repezit să-i spuie că noi stăm taman acolo, lângă cîmul cultural, dar că biserica a fost dărâmată prin '49. Atunci el a prins ideea și a continuat să vorbească de ajutorare, că le va descărca chiar la noi și oameni o să ne facă!

Am pornit în căutarea crucilor spălate de ploaie ca să găsim măcar câteva litere lămuritoare. Tot repeta numele nemțești de parcă noi nu aveam țineră de minte. Insista să ne uităm la crucile de piatră, că ai lui erau oameni bogăți. Așa era. El le-a găsit mai repede, între bălării și măcieși lăsați pe potecă că, de-abia, puteai trece. Am tăiat cu foarfece de vie crăcile, eu săpam, el grebla. Până am aranjat cele două morminte se făcuse spre două. A plecat cu noi ca să-i arătăm unde să aducă fiul lui tirul ca „oameni să ne facă”.

Când am ajuns la poarta noastră, l-am chemat în curte, că doar nu era să stea omul pe aliță până seara. Floarea a pus să mâncăm, aici sub nuc, eu am adus mere. Erăm tare încreștați că o să ne îmbogățim. Lui îi plăcea la noi, dar din când în când, aducea vorba despre viața lor din Germania. A mai cerut must, ne-a întrebat dacă fumez că i s-au terminat țigările, vine tirul și oamenii o să ne facă. Începu să-i repete vorbele și nepotului venit de peste drum să-i dea bunică-sa ceva bun.

La un moment dat, omul nostru, cu n-oi și-țim numele, ne-a întrebat dacă mai trăiește fântănarul Budac. Aici se încurcase treaba, pentru că basarabeanul cu picioarele umflate, învelite în cărpe, venise abia după '50. Dormea sub garduri că nu avea masă, nici casă. Făcea cele mai bune fântăni, dar săpa numai dimineața în cismele lui mari, de cauciuc. Spre prânz cerea de băut și nu-l mai oprea până nu se făcea cocă. Unii ziceau că fusese și prin Siberia, și de-aia avea picioarele degerate.

Atunci ne-am trezit din visare și ne-am convins că „prietenul” amesteca date aflate despre sat. M-am uitat la Floarea, ea la mine. Ne venea să râdem. Nu fusese în nici o Germanie că prea știa bine românește. Ar fi trebuit să-i fi chemat pe lohan să vorbească cu el nemțește și vedeam noi pe unde scotea cămașa. Probabil, că și în cimitir pusese dinainte ochii pe cele două morminte și se făcea că le

caută. Nu ne pare rău că am dat o masă unui om, că am fost gazde bune, dar de ce să ne crează proști? Că era el de la oraș? Nouă ne plăcuse, cum mințea. Era o amețeală din care ieșeam încet-încet. Ne și vedeam bogăți din daruri căzute din cer. Slavă Domnului, că avem ce mânca. Am muncit de ne-am spetit, indiferent de vremuri. Acum, ne-am trezit și râdem de noi. Discutam de oameni, cum n-am mai cunoscut, care vin să păcălească pe cine citeva și vorbe care se potrivesc cu situația

cea nouă din țară.

Pe la 5 a dat să plece ca să-l întâlnească în centrul satului pe fiu-său și să-l aducă cu tirul la noi. Tocmai atunci veniseră și băieții noștri de la servicii, iar nepotul călărea câinele și-i zicea: „Hai, hai, du-mă până la poartă că om te fac!”

Se pare că musafirul își dăduse seama că nu era cazul să mai lungescă vorba și ne-am despărțit. Floarea a luat o sacoșă și peste puțin timp, s-a dus până la alimentară. L-a văzut cum aștepta în stația mașinii nr. 3 ca să plece la oraș.

Artur Gorovei:

O călătorie la munte

Artur Gorovei (9.II.1864 – 19.III.1951)

Familia sa coboară din cavalerii sec. XI. Prin mamă se trage din neamurile străvechii Bucium, Brătucu, Izmană, Beldiman și Bory – vechi boieri din Moldova și Basarabia. A absolvit Fac. de drept de la Buc. și Iași. Avocat la Fălticeni – A fondat prima revistă de folclor din România Șezătoarea. A colaborat la diverse reviste de cultură cu literatură originală. Publică volumele *Cimiliturile românilor – 1898*, *Descoperirile românilor – 1931*, *Ouile de Paști – 1937*, *Noțiuni de folclor – 1933*, *Datinile noastre la nuntă – 1910*, *Credințe și superstiții ale poporului român – 1915*, *Poveste cu Făt-Frumos – 1927*, *Datinile noastre la naștere – 1909 ș.a.*

Publică romane, povestiri, nuvele.

Devine membru de onoare al Academiei Române în 1940.

Povestire „O călătorie la munte” este inedită.

... A doua zi după ce am vizitat micul orașel și împrejurimile lui, o plută se gătește spre a pleca cu ea la locul de unde ne-am pornit. Pornim pe Bistrița unde ochilor noștri se prezintă un alt aspect diferit de acel pe care-l văzurăm venind călări. Călătorind pe zisul râu după un timp oarecare vedem în fața noastră un zid natural care se părea că voiește a ne împiedica trecerea. Toți ne întrebăm ce va fi însemnând aceasta? Cărmaciul nostru ne spuse că aici este locul numit chei și că dacă se întâmplă a nu lua seama cărmaciul se poate ca lovindu-se pluta de acest zid să se sfărâmă și toți cari vor fi pe ea se înecă. Toți ne inspăimântăm auzind vorbele cărmaciului, dară contând pe el – căci era un român voinic – ne-am mai alinat frica care ne ocupa. Treceam de acel loc periculos și o stâncă de forma cilindrică ni se arată pe malul stâng. Întrebăm pe cărmaci și care fiindcă cunoștea acele locuri ne spuse că din bătrâni se zice că de pe muntele care e pe malul drept Alexandru Macedon a pășit cu calul pe vârful acelei stânci, că și chiar acum se pot vedea urmele copitelor calului

său. Toți crezurăm asupra zicere din bătrâni și când discutăm această povestire ne vedem oprii în mijlocul ape.

Care este cauza zise unul din călători? Lucrul fu ușor de explicat: cărmaciul ascultând convorbirea noastră nu observă că înainte era un prundiș pe care trebuia să-l înconjure și pe care ne oprirăm.

Îndată ambii cărmaci luară niște ciomege și împingând pluta ajutați de noi ne văzurăm scăpați. Mergem admirând aici o cascadă, dincolo o stâncă și deosebite lucruri pe cari le vedeam. Tot asemenea ca și la chei vedem niște stânci printre cari credeam că va fi cu greu de trecut și aici ne cuprins o teamă și mai mare, însă cu buna conducere a plutărilor neatâși acel loc e numit *toancele*.

Când crepusculul începu a se arăta, pluta se opri și noi ne scorbărim voioși de buna și frumoasa călătorie ce întreprinsesem.

O zi ne trebui pentru repaș când pornirăm spre schitul Rarău. După ce am călătorit câțiva timp ne vedem în o ogradă care se limita la Nord cu un schit de lemn și care se putea cunoaște că e vechi atât de pe forma lui cât și de pe cerdacul pe care te suia, căci erau multe semnături încă de mult timp; iară celelate părți cu mici chilii. În tot schitul nu erau decât doi călugări pe care i-am găsit și încă unul, care era dus la orașul Leși. Nu am avut timp să vizităm localitățile căci era deja târziu și trebuia să ne odihnim.

În ziua următoare, după ce am vizitat puțin împrejurimile zisului schit, am plecat să vedem frumoasele stânci numite *Pietrele Doamnei*.

Acele petre nu sunt departe de schit, căci după o oră și jumătate ne vedem ajunși. Locurile pe unde am trecut ca să ajungem la locul pentru care am plecat, erau încântătoare; pe lângă alte priveliști frumoase mai erau și capetele pe cari le priveam cum scriau pe stânci alergând după jocuri și după mâncare. Uitându-ne înainte vedem o stâncă, cari după cum spun oamenii a fost măsurată și s-a găsit că e naltă aproape de 19 metri, iară sus o peatră pătrată depărată aproximativ egal de ambele laturi și de o albeață rară, era infiptă în cea stâncă și

bătrânii spun că un zimbru fiind gonit la o vânătoare și constrâns din toate părțile fu nevoit să sară din vârful acelei stânci și de aceea poartă chiar numele de *piatra zimbrului*. După ce am urcat dealul care era înaintea noastră o poziție din cele mai frumoase și în același timp jalnică ni se prezintă. Pe vârful dealului era o cârare și ea e și hotarul care ne despărțește de frumoasa Bucovină; uitându-te jos se vedea Cămpu-Lung și Homor, se vedea râul Moldova cum govăia printre munți și jălela mă curpsind aducându-mi aminte că făcea odinioară parte din iubita noastră țară și cum Grigori Alexandru Ghica Voevod căzu victima – hangerului, fiindcă se opuse pederei ei; atunci mi-am adus aminte de vertugile lui Dimitrie Petrin: „Nu cu vorbe ci cu fapte românești și glorioase. Pe cel Donn mort prin trădare, toți românii să-l cinstim. Ghica-voedă azi ne cere monument făcut din oase. Deci de peatra-i de mormântu-i spada noastră s-ascuim”.

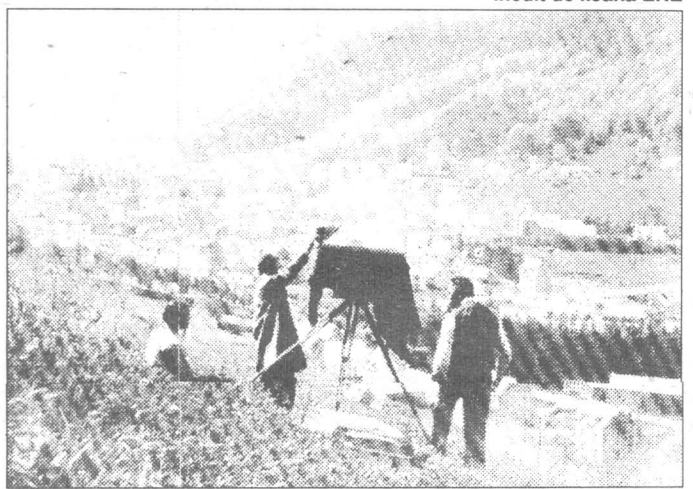
Trecem repede acele locuri frumoase și ne

vedem lângă *Petrele Doamnei*. Aceste sunt niște petre de o mărime colosală și de o înălțime asemenea.

Niște crăpături enorme se pot observa și se spune că Elena soția lui Ștefan cel Mare gonită de turci veni cu toată averea sa și o aruncă în acele stânci, mai mulțumită fiind de a nu le mai avea decât să cadă în mâna turcilor, de aceea chiar poartă numele de *Petrele Doamnei*. (...)

... În o mică și frumoasă poeană cu pășune îmbeșugată prin mijlocul căreia trece râul Negrișoara, care este și hotarul României în acele locuri se află pe malul stâng a zisului răușor, este o peatră pătrată, aproximativ de un metru pătrat, în mijlocul căreia prin mai multe deschizături izvorăște un burcut de o calitate și un gust excelent. Nu mă mai săturam a bea din acel burcut care în mare cantitate curgea în răușor, când văzui o lumină foarte vie.

Il mss 11-24 Arhiva Artur Gorovei
Transcriere și stabilire de text
Inedit de Ileana ENE

O țară atât de frumoasă, conturată de cele mai felurite reprezentări ale reliefului terestru, dăruind entitățile naționale din sânul ei o vatră de viziune dintre cele mai rotunde și mai echilibrată, nu putea zămisli decât geografi – acești povestitori ai pământului – pe măsură. Și așa amintim în acest sens atât pe înaintașii gândirii geografice românești Nicolae Milescu Spătarul, stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir cât și pe primii animatori ai învățământului nostru geografic Amfilohie Hotinuliu, Iosif Genilie, Ion Rus și August Treboniu Laurian și, mai ales, pe creatorii geografiei moderne Simion Mehedinți, Al. Demetrescu, George Vălsan, Constantin Brătucescu, M. David, Vintilă Mihăilescu.

Neîndoiește, și semnificativ totodată, dintre aceștia, cei care au depășit interesul cititorilor din sfera strictește specialității științifice, câștigându-și prețuroarea din cele mai variate medii sociale și de cultură, sunt aceia care au manifestat în însăși descripția savantă sau în tangența cu ea și vocația literară, dusă sau nu până la cele mai înalte cote. Și e destul să numesc dintre ei pe Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, Simion Mehedinți și George Vălsan, acestuia din urmă aducându-i și prinsoșul însemnărilor de față.

Și aceasta pentru că de mult geograful muntean m-a impresionat atât prin felul cum îngemăna în scrierile sale geografice „imaginația poetului și spiritul de precizie al savantului” (cum îl caracteriza academicianul V. Mihăilescu) cât și prin sensibilitatea artistică a paginilor sale literare propriu-zise. Or, aproape absent din istoriile literaturii autohtone, elaborate în trecut sau mai recent, George Vălsan îmi apare sub acest aspect un real nedreptățit. Ne ajută să măsurăm mai bine gradul acestei frustrări editorul său postum, scriitorul Emanoil Bucuța care, la începutul anului 1940, când apărea cartea lui Vălsan „Pământul românesc și frumoșele lui”, afirma: „Nimeni nu era poate mai nimerit decât G. Vălsan ca să scrie o Românie pentru toți, o carte menită să fie, în zilele noastre, de întregire mărețată și liniștită a pământurilor românești, ceea ce fuseseră la vremea lor, numai ca un suspin sau ca o chemare desnădădută a întregirii abia visate, „România pitorească” a lui Vlașu sau volumul de „Drumuri și orașe”, prin România veche dar și prin provinciile care trebuiau deosebite, al d-lui Nicolae Iorga.”

GEO-POEZIA

De altfel, despre combustia literară cu care aborda peisajul geografic al țării ne vorbește la un moment dat însuși Vălsan: „Poezia și geografia sunt vecine foarte apropiate și trăiesc în bună înțelegere. Nu e de mirare că întâlnim poeții cu simț geografic și geografi cu simț pentru poezia naturii. Ba mai mult, eu îndrăznesc să afirm că geograful câștigă asociind intuiția poetică spiritului său de sinteză, precum și poetul, cu alți ochi și cu altă intensitate, pătrunde în sufletul naturii dacă are o serioasă educație geografică. Poeții, ca și turiștii, uită că natura nu e numai frumoasă și sentimentală. Înjosim natura, presupunându-i această mărginire. Natura e și inteligentă și cere să fie admirată dar și descifrată în gândurile adânci și subtile pe care adesea le ascunde în aspectele sale”.

În descrierile care abundă în opul citat George Vălsan se lasă însă pară într-un tot, robitor de demon poetic. Și iată ce efuziuni contemplative, pline de plasticitate, în ofera o priveliște ca aceea a Dornelor: „Tot ținutul răsună de izvoare, unele coborând tocmai din căldările glaciere de pe Rodna sau Călimani. Munții întregi picură și cântă. Un abur ușor învalăie cuprinsul într-o lumină de vis, ca și cum l-ai privi printr-un opal. Chiar pe cerul senin, conturele sunt estompede de lumi care de fum iar ierburile grele de rouă își ajung până la piept. O frumusețe pură, rece și totuși zămbitoare, care te face să înțelegi de unde au putut ieși surprinzătoare icone de pe pereții exteriori ai bisericilor vechi din această regiune în care pe fundalul alb predominant verdele și un albastru divin ca al lui Fra Angelico”.

Descizător de drumuri în geografia peisajelor, alături de un Simion Mehedinți sau Ion Simionescu, George Vălsan se afirmă pe plan literar ca un împătimit al munților. Dragostea aceasta i s-a sădit în inimă încă din anii adolescenței, precum o evocă în cartea sa de amintiri, „Povestea unei tinereți” (1924): „Am umblat veri întregi, singur, prin munți. Am trecut de pe poienile culmilor în văi sălbătice cu părâuri zbrucimate, apoi iar pe piscuri tăcute, mângăiate de vânturi aspre. Mi-am așternut la temelia stâncilor, pe vârful cărora poposeau în treacă norii, drumeții cerului. Am ascultat fluierul la stâncile înalte și am dormit pe fân în poala

vuitoarelor păduri de brazi. Veri întregi mi-am odihnit capul pe pieptul naturii și am început s-o înțeleg...”

Numeroasele sale proze de drumete din Apuseni sau Bucegi sunt egale, și poate chiar întrecute, de ofrandele pe care le aduce aceluiași splendori montane în singurul său volum de versuri, „Grădina părăsită” apărut în 1925. Simpla apropiere fizică a munților îi insuflă asemenea stări catharsice: „Adorm și știu că munții-s lângă mine/ Pe piscuri cu diademă de stele, / Și-aud în jurul meu cum se înalță/ Din nesfârșite păduri de brazi/ Cântări prelungi și grave.”

Alteori, cel care a realizat cu rigoare științifică un magistrat studiu despre „Morfologia văii superioare a Prahovei și a regiunilor vecine” se lasă astfel coleșit de farmecul meleagurilor cercetate: „O, munșiori dragi, îmbrăcați-vă haina, / De codri de fagi, de pășuni înflorite, / Cununa de nori de pe frunte-arancați-o / Să cadă lumina bogată pe plaurii! / Sonorele văi îngroapați-le-n iarbă, / De cântece umpleți poienile-ascunde, / Potecile-nuguste stropite cu umbre / Ușor suspuneți-le pasului!... Brazil / Să legene ciucuri pe-ogindă de ape...”

În anii când chipul lui Vălsan căpătase o strălucire de fildeş, surăsul amar al unui veșnic suferind (în urma unui accident petrecut în primul război mondial) printre ultimele lucrări științifice ale Profesorului se mai strecurau elanuri lirice precum acesta: „Azi vreau să-mi duc elevii în munți! / În munții înalți, plini de ecouri, / În munții mei, prieteni dragi, / De-atâta vreme nevăzuți, / Din stâncă-n stâncă să urcăm / Pe albia părâului uscat, / Mai sus, spre pajistele moi și adânci, / Prin șierul de vânt, mai sus, mai sus, / Până pe piscul gol cu saxifrage / Râzând timid din cuibul lor de piatră, / Să descifrăm misterul ce se-ascunde / În gestul mut și veșnic al naturii... / Ajută-mi, tu, frumoasă dimineată!”

Nici o frumoasă dimineată nu l-a mai ajutat pe nequitatul geograf-poet. În 1935, la numai 45 de ani, se stingeă într-un sanatoriu de la Tekirghiol, atât de departe de formele de relief pe care le iubise. Să recunoaștem însă, peste timp, că la geografie, geologie, geofizică, geotectonică sau geopolitică el mai putea adăuga un termen propriu: geo-poezia..

S. MIHAIL

O ceartă cu filosofia? (I)

În piesa lui Camil Petrescu, „Jocul ielelor”, un personaj identifică metaforic Absolutul cu Steaua Polară și în numele bunului simț atrage atenția că, dacă lumea își ia ca punct fix de orientare Steaua Polară, nimeni nu și-a propus până acum să ajungă în ea. Din punct de vedere etic – îl semnalizează acel personaj (Praidă) pe neînduplecat Gelu Ruscănu –, imperativul absolut nu poate fi practic atins, el e numai un criteriu orientativ. Mutând problema din domeniul eticii în cel al ontologiei pure, iată că Gabriel Liiceanu își asumă, într-un scenariu de idei cu incitant substrat dramatic, misiunea demolatoare de „idealuri absolute” a acestui Praidă. Substrat angajat și dramatic, pentru că filosoful român nu mai pornește de la pragmatica unui „bun simț” aprioric, ci de la un fel de eșec personal, recunoscut, al poziției inițial opuse, de aspirant la un Gelu Ruscănu al filosofiei; deci de la o reconsiderare a unei aspirații dovedite de-acum inoperantă: „Am scris aceste pagini între 1985 și 1989, la o vârstă când în filosofie neputința de a construi un sistem ia forma unei filosofii. Cearta cu filosofia academică, cearta cu sistemul, cu livrescul și cultura de aparat continuă să fie filosofie și ea poate păstra încă forma livrescului și a culturii de aparat și poate fi chiar o ceartă «sistematică». Cu toate acestea este o ceartă fără întoarcere și, de aceea, un act de curaj...”

Curajul e acela de a pronunța deschis, în ordinea devenirii filosofice, momentul pulverizator – „Joyce-an” al filosofiei: remonștrarea mitului ei prin propria-i demitizare. Dar... (Dar!): „Această carte este pentru autorul ei o provocare și un pariu periculos: din ea poate să se nască o gândire adevărată, dar tot atât de bine după ea poate să nu mai urmeze nimic”. (Și ea ar rămâne atunci, în ipoteza soldării nefaste a pariului, unul din prea frumoasele „cântece de lebădă” trecute prin auzul inteligențelor noastre).

În capitolul *Utopia intelectului și Utopia filosofiei* e adusă la suprafață întreaga ruptură a fostului „discipol” de mentorul său renegeat: Constantin Noica. Pentru că nu avem de a face aici numai cu conflictul dintre „Calea” spre adevăr (căutare „rapsodică”) – și „șintă” (finalitate, sistem, transcendență pură dovedită intangibilă) – ci cu o masivă neputință de intuire aperceptivă a problematicii Spațiului. Noica marca un anume prezent substanțial ca „devenire întru ființă”. Pentru că un singur „prezent”: acel pe care îl trăim prin fapte și nu prin acte interioare – se înscrie în timpul simplei devenirii istorice, perisabile. O utopie nu există așadar, ca utopie, decât pentru spațiul „periferic” al ființei și pentru timpul ei caduc, deshuabil.

Bruscarea, atât de puțin elegantă, a fibrei de gând a lui Gabriel Liiceanu (în fond mult prea vibrantă în căutarea propriului ei statut justițiar) vine poate, în ce ne privește, dintr-o anume „revoltă filosofică”, mai des resuscitată în ultimul timp: gânditori foarte subtili nu pot ajunge până la a asimila lecția generică a fenomenologiei: răsturnarea operată odată cu Husserl – nu atât asupra dialecticii hegeliene – dar mai ales asupra Kantianismului, cu fixitatea acestuia în ce privește percepția apriorică a spațiului și timpului. În perspectivă fenomenologică, intelectul este prin el însuși un spațiu transcendent. El e, deja, o întemeiere de ființă: o întemeiere ce re-ntemeiază. Noica – cel care, așa cum am mai scris odată, era un „Monsieur Jourdain” al fenomenologiei – o re-facea în necunoștință de cauză, în toată virginala aplicare a „parantezei” asupra documentației ei precedente. Noica, acest fenomenolog și explorator „sui generis” al gândului, ce alta putea să creadă despre intelect, din moment ce chiar *Tratatul* (său) de Ontologie avea ca piloni principali suprapunerea pe categoriile intelectului a categoriilor ființei?

Așa stând lucrurile, dacă admitem întemeierea transcendentă a intelectului (mai precis: spațiul sinaptic de întâlnire a informației fenomenice cu informația transcendentă) – pentru intelect, ca și pentru filosofia înțeleasă ca „filosofie” – „iubire de știință (cunoaștere)” (și nu neapărat „cunoaștere absolută”), – ambele direcții devin, desigur, la fel de legitime.

Gabriel Liiceanu își deschide discursul polemic pe care îl cuprinde această „ceartă cu filosofia” în un capitol despre „paradigma feminină a auditorului”. Ce este această paradigmă feminină? Este o modalitate de recepție posibilă, care cere a populariza un „sistem”, a-l traduce pe înțelesul „tuturor” prin „literaturizarea” lui. Auditorul „galant” al filosofiei a fost, în această ordine, de-a lungul unor secole, auditorul feminin. Iar Noica însuși prelungește această „paradigmă” a filosofiei romanțate, atunci când, scriind „*Povestiri despre om*”, epicizează, într-un roman în care personajele sunt idei și „acțiunea” conține întâmplări ale ideilor, „*Fenomenologia*” lui Hegel. Surprinzând tendința colocvială a scrierilor lui Noica, Gabriel Liiceanu observă că: „Din punctul de vedere al formei ei, filosofia lui Constantin Noica este rezultatul întâlnirii dintre înăbușirea unei vocații – cea literară – și neîmplinirea destinului de matematician”.

„Ei și?” vom spune noi. E vorba de punctul de vedere al „former”. Are asta vreo legătură cu conținutul „gândirii sistemice”? Două obsesii încep să se contureze însă, din acest capitol, în ce îl privește pe G. Liiceanu – și ele vor căpăta dimensiuni atroce de-a lungul acestei „certe cu filosofia”. Una, este relația dintre suflet și spirit, repulsia față de filosofii „sistemici”, pe motiv că ar aboli sufletul din filosofie. Cealaltă (decurgând de fapt din prima) este deplângerea lipsei de eficiență imediată – și largă – în viața oamenilor, a filosofiei „sistemice”. Deci deplângerea unei ignoranțe a realității afective a omului; pentru că o priză la suflet ar însemna o înrăuire practică a vieții. Accentele acestea redevin, de altfel, pregnante, în încheierea „*Certei*”, în acea aproape concluzivă „*Scrisoare deschisă către Luca Pițu*”, unde problema „de-cărtării”, a anulării cărții ca instrument intermediar de spirit în viața omului, se suprapune pe problema filosofiei (sistemice) – acuzate ambele – cartea și filosofia – în termenii unei dramatice dileme: „*Filosofia nu a realizat decât arareori, în cele mai bune momente ale ei, întâlnirea cititorului – provocată de întâmplarea numită «autor» – cu propriul lui destin.*”

Acest lament al filosofului nostru mi se pare, totuși, strâmb întemeiat. Căci, va fi zis el, mai înaintea celor de mai sus: „*Dacă pe oameni ajunge «să-i privească» problema raportului lor cu infinitul, deci dacă ei «au timp» pentru această problemă, înseamnă că o carte care le vorbește despre acest raport nu poate rămâne «nedeschisă» decât dacă această carte le vorbește într-un mod impropriu, deci în așa fel încât ei nu-și pot da seama că acolo e problema lor.*” (pag. 194). De ce e strâmb întemeiat acest mod de a privi lucrurile? Pentru că între cunoașterea raportului obiectiv și absolut, al omului, cu lumea ca Logos (deci și cu infinitul) – și raportul subiectiv al omului cu propria lui existență trebuie menținută în mod legic o distanță. Dacă această distanță nu ar exista, omul n-ar mai putea fi un actant, un constructor în cadrul devenirii perisabile, n-ar mai putea substitui „motivul” infinitului prin substituiți limitaiți, concreți, înțelegi ca „jinte” pragmatice și istorice auto-propuse – care – chiar dacă prin ele însele sunt sortite ulterior neantizării – sunt factorii care stimulează voința omenească. Or, actul volitiv fiind actul prin care omul preia prerogativele ființei – tocmai prin el omul face posibilă în infra-spațiul devenirii perisabile – face posibilă, deci, o „devenire

întru ființă”, al cărei vector funcțional tinde spre o „conștiință a devenirii întru ființă”. Filosofii sunt cei meniți a pre-figura această conștiință a devenirii întru ființă. A o „pre-figura”, deci, și nu a o realiza, nu a o „figura” definitiv și suprem concluziv. Asta explică de ce toate „sistemele”, arogându-și deslușirea „absolutului” și mecanicizând relațiile lui cu omul, cu natura, cu timpul, cu spațiul, etc., rămân, totuși, variante ale acestei „figuri a Absolutului”. Nu însă variante aleatoare – ci variante necesar – înlănțuite întru acel proces istoric de dezvoltare treptată, reluată din diverse unghiuri, a ceea ce se cheamă conștiința devenirii întru ființă. Noica nu s-a aplecat prea mult asupra relației interdependente dintre devenire-devenire întru ființă și conștiință a devenirii întru ființă – și cred că aci se poate desluși una dintre lacunele principale ale filosofiei sale. Are totuși meritul de a fi iluminat aceste trei esențiale calități ontologice ale existenței. Între ele, există o relație de feed-back: între ele luate câte două, deci și într-un cerc triadic. Filosofia nu implică – încă – o conștiință absolută a devenirii întru ființă: orice sistem e rezultatul unei „re-croșetări”, pe de o parte între devenirea întru ființă (atăta câtă e ea realizată, în energia spațiilor ei „ocultate”) și un anume perisabil moment al simplei devenirii – și, pe de altă parte, între acest moment al simplei devenirii istorice și conștiința devenirii întru ființă, atât cât a fost ea prefigurată până în acel moment.

Jeana MORĂRESCU

¹⁾ Gabriel Liiceanu: *Cearta cu filosofia – Humanitas, 1992.*

MARTORII

Mamei

Nici cerșetori, nici împărați
în zdrențe,
Nici alte întrupări ce s-ar isca.
Eu în odaia goală simt
Prezența
Ca foșnetul luminii pe-o manta.
Nu-i nimeni.
Și se trage-ncot perdeaua
Cu sufletul din noapte
câtre zi.
Pe după geam se ofilește neaua.
Mi-e greu că nu ești,
dar mă tem să fi.
Ești tu aceea care m-ai născut?
Ești dincolo de bine și de rău.
Ți-e umbrelul în preajma mea
tăcut.
Și mă aplec adânc sub pasul
Tău
Doar cu puțin mai greu
decât polenul.
Stau în genunchi.
Ești
Singurul meu crez!
Și îmi ridic spinarea
și nechez
Cu sentimentul unui pod
Când trece trenul.

Adi CUSIN

KILLING FIELDS – producție Marea Britanie, 1984. Cast tehnic: regie Roland Joffé, scenariu Bruce Robinson (după cartea semnată de Sydney Schanberg și Dith Pran), imagine Chris Menges, muzică Mike Oldfield, montaj Jim Clark, producător David Puttnam; interpreți Sam Waterson, Dr. Haing S'Ngor (distins cu premiul Oscar și premiul Academiei Britanice de Film și Televiziune), John Malkovich. Durata 136 mn. Distribuitor MKS Elektronik.

O știre TV, difuzată nu de mult, anunța opiniei publice că, undeva, în Cambodgia, s-a descoperit o groapă comună, unde peste 60.000 de oameni au fost exterminați de regimul comunist al khmerilor roșii. Astăzi, TV news au o credibilitate fantastică, în întreaga lume. Pe câți, oare, a șocat această știre, câte conștiințe au fost zguduite? Sau poate, cine știe, a fost recepționată banal, ca oricare altă „găselniță jurnalistică“?

Acest episod mediatizat mi-a adus aminte, însă, că acum aproape zece ani regizorul Roland Joffé extindea „sindromul Vietnam” (care irupsese în cinematograful american) la ceea ce-am putea numi – faptele și efectele interrelaționându-se perfect – „sindromul Indochina”, după Coreea și Vietnam venind rândul Cambodgiei de a înceta să mai fie un subiect tabu. Joffé, având ca punct de plecare scrierea autobiografică a tandemului Schanberg-Dith Pran, jurnaliști la „New York Times”, cândva corespondenți de război, nu și-a propus mai mult decât să facă semenilor săi cunoscut că, departe de „lumea civilizată”, undeva, în „lumea dezvăluită”, se petrec fapte inimaginabile, crima, teroarea, neîncrederea, ura fac parte din programul cotidian de formare și știința „omului nou” iar o boală (tot nouă) face ravagii: spălarea creierelor, eliminarea memoriei infestate de trecut, interzicerea

VIDEO-CINEMA

Prolog la „Sindromul Indochina”?

gândirii la nivel de individ, cultivarea delatunții. Ore, clipe de supraviețuire într-un târâm al morții aflat la anul zero, unde pare că totul putrezește, însuși timpul. Totul, cu excepția prieteniei dintre doi bărbați, un american și un cambodgian, care au „misiunea” de a fi martorii acestei metamorfoze sociale pline de cruzime, pe care o aduc la cunoștința întregii lumi – iată, concentrat la esență, filmul lui Joffé. O aventură zguduitoare a cunoașterii și devenirii, dezvoltată pe parcursul a două etape: 7 august 1973 (data la care s-au cunoscut cei doi) – 10 martie 1975 (data părăsirii Cambodgiei de american și a începerii calvarului pentru cambodgian prin câmpiile ucigașe) – 9 octombrie 1979 (data regăsirii celor doi, încetarea unei... odisei).

De câte ori am văzut filmul lui Joffé, m-au însoțit și ecurile romanului lui André Malraux, „La voie royale”. „Cambodgia în descompunere (...) pământ robit, pământ domestic, unde imnurile ca și templele erau în ruină, țară moartă între morți...” – scrie Malraux. „Pentru lumea nouă și pentru Apus, se pare că-i țara Paradisului, o altă lume, o lume plină de mister. Dar războiul din Vietnamul vecin a pătruns prin granițele cu Cambodgia, s-a răspândit și aici. În 1973 am plecat în Cambodgia corespondent de război al ziarului „New York Times”. Am intrat în mijlocul înclăștrării dintre trupele regimului și khmerii roșii. Aici l-am întâlnit pe EL, omul care avea să-mi schimbe viața, într-o țară pe care nu o știam și nu știam ce voi simți pentru ea”, notează Schanberg și caligrafiază filmic

tandemul Joffé-Menges (realmente, un talent deplin al imagini cinematografice).

Timp de o oră îi însoțim pe cei doi într-o alergătură nebună după știri pentru ziar, asistăm la extinderea războiului – zone transformate în ruine, bălți de sânge și maldăre de morți, oameni isterizați de spaima și durerea care le-a pus stăpânire pe suflet, șocați de vecinătatea morții. Vești despre atrocități infernale: locuitorilor unui sat li s-a băgat pe gât cârpă îmbibată în benzină și li s-a dat foc apoi. Mîntea-ți rămâne blocată. În fața ochilor îți stăruie chipul unui copil care-și acoperă urechile cu mâinile și plânge; lacrimile îi brăzdează fața înspăimântată, precum șiroaiele ploii musonice, în urechi îți juie ecoul plânsului său. Preț de altă oră, devenim prizonieri într-un lagăr de „reeducare” al khmerilor roșii, însoțindul pe Pran. Aici se duce alt fel de luptă: ideologică. Copiii sunt deprinși să-și renege părinții și să-și denunțe foștii dascăli, oamenii să flămânzească și să se lase în voia partidului care le va asigura „tot ce le trebuie”. Intelectualii (profesori, doctori, studenți) sunt exterminați, ei având spiritul contaminat de trecut. Vântul aduce mereu frica și ura. Câmpurile, suprastrate de ploaie și sânge, devin neputincioase morminte, nemaiputând să înghită zecile de mii de morți. Într-un peisaj de pe un târâm halucinant, scheletele umane sunt martorii acuzării unei realități inimaginabile. Sămânța morții a rodit moarte. „La violoncel clandestine de la vie végétale” – scria Malraux, fără să aibă habar că peste doar o jumătate de secol metafora sa va avea o cu totul altă

conotație. La decernarea premiului „The journalist of the year 1976”, Sydney Schanberg, în discursul de mulțumire, va motiva de fapt mesajul filmului lui Joffé: „Când cei responsabili de la Casa Albă au decis ca prin bombardamente să atragă Cambodgia în război, s-au făcut răspunzători de mai multe lucruri – în orice caz, de căderea statelor conform principiului dominoului. Ar fi trebuit ca atenția americanilor să fie ațintită asupra unor astfel de fapte, dar ea n-a fost direcționată și asupra poporului cambodgian, asupra țării și culturii sale. Nimeni nu s-a îngrijit de așa ceva, ci numai de politică. Pran și cu mine am încercat să aducem la cunoștința opiniei publice consecințele acestor acțiuni. Sunt oameni care au fost totalmente neglijați și au trebuit să plătească un preț incommensurabil acestei politici a Administrației americane. Noi toți am subapreciat nebunia pe care au creat-o bombardamentele americane în Cambodgia”.

În 1979, în tabăra Crucii Roșii Internaționale de la Khad I'Dang, la granița cu Thailanda, locul unde și-a revăzut prietenul pe care, timp de patru ani, l-a căutat cu disperare și încrâncenată speranță, Schanberg, înainte de orice, l-a întâlnit pe Dith Pran dacă l-a iertat. Acesta, cu umiliția omului hăituit de destinul său, i-a răspuns: „N-am nimic să-ți iert, Sydney”. El, da. Dar poporul cambodgian, care nu și-a regăsit pacea nici astăzi? Cine și când va răspunde pentru sutele de mii de morți care continuă să îngrășe „câmpiile ucigașe”? Filmul lui Roland Joffé, la aproape un deceniu de la realizare, este o creație care-și păstrează nealterată prospețimea, se dovedește extraordinar de actual.

Francesco GERARDI

TEATRU

Întâlnirea academiilor europene

Între 24 și 30 aprilie 1993, Teatrul Național Târgu Mureș organizează în colaborare cu Theater Pygmalion din Viena, PRIMA ÎNTÂLNIRE A ȘCOLILOR ȘI ACADEMIILOR EUROPENE DE TEATRU. Va fi o trecere în revistă a rezultatelor diverselor metode de pedagogie teatrală care influențează în mod nemijlocit dezvoltarea artei spectacolului contemporan de teatru.

Prin efortul Teatrului Național, vor fi prezenți la Târgu Mureș, în toate cele șapte zile ale PRIMEI ÎNTÂLNIRI, cadre didactice și studenți aparținând unor școli superioare de teatru din Europa: Austria, Rusia, Germania, Anglia, Cehia, Ungaria, Republica Moldova și România. Au fost invitați de asemenea oameni de teatru din țară și străinătate care vor viziona spectacolele ce urmează a fi prezentate și care, totodată, vor participa activ la seminariile, orele deschise și cursurile demonstrative ale fiecărei școli prezente. Acest program, de lucru și necompetitiv, se dorește a fi un exercițiu de înalt profesionalism pentru toți participanții, atât prin caracterul său pragmatic, cât și prin demersul său teoretic.

La invitația organizatorilor, precum și a Ministerului Culturii, cunoscutul om de teatru Josef Szajna, pictor, scenograf, regizor, a acceptat numirea sa ca Director de Onoare al PRIMEI ÎNTÂLNIRI A ȘCOLILOR ȘI ACADEMIILOR EUROPENE DE TEATRU.

Contul de sponsorizare al PRIMEI ÎNTÂLNIRI: 45.36.7.11.1. deschis la B.C.R. Tg. Mureș.

MUZICA

În registrul miniatural

În ultima vreme, Orchestra de Cameră a Radioteleviziunii a trecut la ritmul concertelor săptămânale, ceea ce era de fapt de așteptat pentru o formație stabilă, independentă, având propria stațiune: o stațiune în general coerentă, cu suficiente programe atrăgătoare, cuprinzând muzică din toate epocile. Orchestra are resursele stilistice necesare, chiar dacă forma ei, dispoziția diferă uneori de la un concert la altul. După două seri îndatorate muzicii lui Haydn și Richard Strauss, a urmat un concert pretențios sub bagheta unui tânăr dirijor în plină afirmare. L-am remarcat la una dintre edițiile recente ale Festivalului Internațional al Tinerilor Dirijori de la Bușteni: atunci, Camil Marinescu era angajat la Filarmonica din Bacău, pentru că începând din stagiunea trecută să funcționeze la Opera Română din București. Nu poți fi dirijor complet dacă omiți spectacolul de operă, se spune pe bună dreptate. Opera presupune de altfel o complexitate sporită a actului dirijoral, maturitate a mijloacelor, la tehnica propriu-zisă adăugându-se puterea de a stăpâni planuri mari, ansambluri pretențioase – fosa și scena deopotrivă. Cu un an în urmă, Camil Marinescu a dirijat la Opera bucureșteană premiera la Elixirul dragostei de Donizetti, asigurând unitate și prospețime unui spectacol notabil.

La concertul din sala Radio, au

putut fi observate câteva dintre calitățile (nu ticurile) dirijorului de operă, obișnuit să domine spații largi. Dar Camil Marinescu se distinge în primul rând printr-o muzicalitate aparte și cultură stilistică. Gestul e elegant și eficient, construcția are echilibru, simțindu-se o rigoare potrivită mai ales repertoriului clasic. Acesta este punctul nevralgic al multor țefi de orchestră tineri: vizualizarea proporțiilor, geometria formei, atât de severă la un Haydn sau Mozart, la Beethoven, dar și la compozitorii romantici. Pentru a-și dovedi disponibilitatea repertorială, Camil Marinescu, care este și asistent la clasa de fagot a Academiei de Muzică din București, a ales piese mai puțin cântate, solicitând o omogenitate și un rafinament deosebite orchestrei. Exactă în acompaniament, Orchestra de Cameră a RTV a fost inegală, de câteva ori neglijent în restul programului, deschis cu Pavana op. 50 pentru cor și orchestră de Gabriel Fauré, o piesă de mare sensibilitate, amintind întrucâtva de Reeviem, și acesta tratat în registrul miniatural. Lirismul senin al acestei muzici, intimitatea și delicatețea ei, subtilitatea jocului de nuanțe au fost evidențiate cu multă finețe de Camil Marinescu, la fel ca și plasticitatea suitei de Debussy, Colțul copiilor, care a încheiat programul. Orchestra de André Caplet, această muzică destinată pianului, plină de

candoare și notații impresioniste (ca în Zăpada dansează și, într-o măsură, Micul păstor), iese uneori din matca stilistică a lui Debussy, având sonorități ușor ostentative (v. finalul, Dansul lui Gollivog). Oricum, factura ei caleidoscopică este accentuată prin orchestrație, iar interpretarea a fost relativ mulțumitoare. Ceea ce nu s-a întâmplat în Simfonia clasică de Prokofiev, piesă de mare frumusețe dar de tot atâtă dificultate. Din păcate, au fost momente când a sunat realmente desfigurată (în partea a doua, Larghetto, violurile prime cântau fals), efortul dirijorului fiind deservit de prestația ansamblului.

Violonistul Paul Florin, care se află acum la Stuttgart, a ales Concertul in re minor de Mendelssohn-Bartholdy, compus la 12 ani și lansat de Yehudi Menuhin în 1951. Desigur, a fost un gest de arhivă sonoră, partitura, nelipsită de calități, fiind tributară modelelor și lăsând modeste posibilități de afirmare personalității solistului. Autorul celebrului concert în mi minor, una dintre capodoperele dedicate viorii, nu transpare decât forțând lucrurile. Puțin cam rece în sunet, Paul Florin l-a cântat cu plăcere. Aș fi preferat însă să-l ascult într-un concert de anvergură, eventual din cele cântate rar sau deloc: Sibelius, Hacıaturian, Szymanowski, pentru a da puține exemple.

Costin TUCHILĂ

ARTE PLASTICE

Culoare și desen:
Sorin Ilfoveanu

Fără să constituie, în sensul strict al cuvântului, o retrospectivă, expoziția de la Teatrul Național a lui Sorin Ilfoveanu, oferind o amplă selecție din creația recentă a unuia dintre cei mai proeminenți pictori din ultimele două decenii, cuprinde în ea acele elemente sintetice care ne permit încercarea de a schița profilul artistului din perspectiva unei evoluții remarcabile încă de la debutul său.

Sorin Ilfoveanu își face apariția pe scena artistică la începutul anilor '70, venind din atelierul maestrului Corneliu Baba, din acea ambianță magică în care s-au format și și-au găsit individualitatea mulți dintre tinerii artiști ai perioadei posibile.

Șansa de a lucra nemijlocit în atelierul Academiei de artă condus de maestrul Corneliu Baba însemna nu numai apropierea de un pictor a cărui operă monumentală exercita oricum o fascinație unică în climatul artistic al epocii, ci și pătrunderea, călăuzită cu căldură, tact și magnificență, în orizontul creației.

Caracterul retrospectiv la care făceam aluzie în deschiderea acestor însemnări nu este asigurat de aducerea pe simezele celei mai mari galerii bucureștene a unor lucrări ce marchează întreg parcursul pictorului, ci de modul în care lucrările din ultimii ani dezvoltă teme plastice și figurări simbolice inaugurate mai de mult, în fapt de la primele manifestări publice. Urmând, în esența sa, lecția prestigioasă a maestrului, dar dând curs, de bună seamă, și propriilor energii temperamentale, Sorin Ilfoveanu și-a delimitat cu luciditate și rigoare repertoriul imagistic și, în același timp, modalitățile picturale și grafice care pot să exprime în chip optim aspirațiile și proiecțiile artistice.

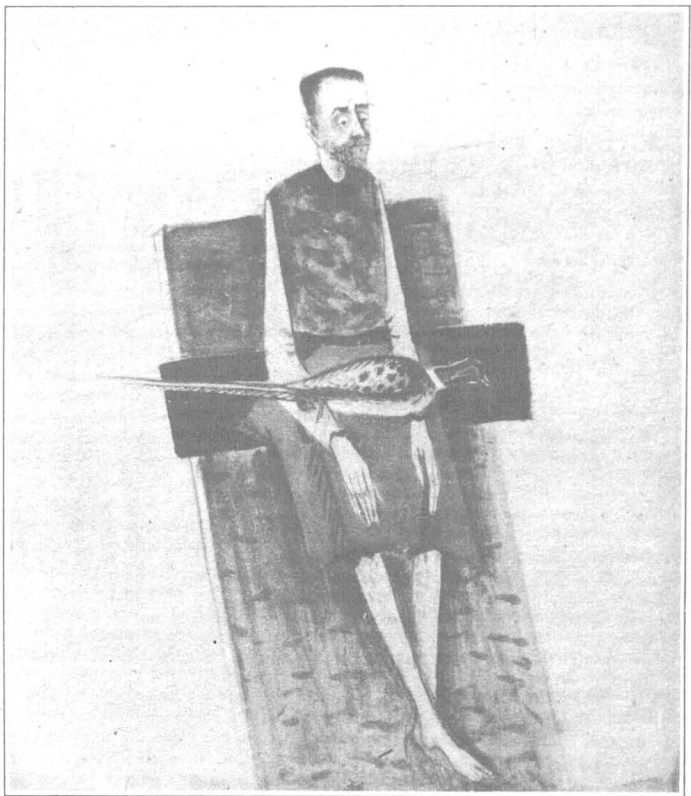
Artistul a abordat încă de la început motivul vânătorii și al sacrificiului ritual. De-a lungul vremii s-a produs o purificare a elementelor „păgâne” ale sacrificiului, iar legătura cu un Orient generic s-a cristalizat

în asimilarea valorilor creștine, la modul imediat acest lucru fiind ilustrat prin referința la Psalmii lui David. În planul limbajului, apropierea de spiritul biblic se traduce prin prezența marilor câmpuri monocrome, cel mai des auriu evocator al spațiului abstract al imaginii bizantine, și în concentrarea materialului simbolic în centrul compoziției, ca emanație a unei lumi transcendente. Cu rădăcini în lumea arhaică, exercițiul vânătorii și al libației rituale este actualizat, trecut prin sacrificiul mielului cristic și consacrat prin gesturi simbolice atingerii perimetrului sacru.

Sub același semn al convertirii concretului și prozaicului în sacru se așează și numeroasele lucrări dedicate păsărilor. Inițial, omul cu pasărea l-a atras prin pitorescul său, prin promisiunea unei figurări încărcate de verva narativă a climatului balcanic. Treptat, proximitatea sacrului, urmată de asumarea tot mai decisă a valorilor divine, a făcut ca nivelul imediat al condiției narative să fie depășit, pentru a se dobânde o perspectivă spirituală. Zgura rutinier-narativă este îndepărtată de pe chipul acestor personaje, revelându-se capacitatea lor de a suporta sarcini simbolice comportate de noua ordine spirituală în care sunt integrate. Detașate din accentele colorate și pitorești, figurile de păsări se izolează de freacă străzii, evoluând acum într-un spațiu sacru, desemnat de acea abstrucțiune a auralului, iar păsările își recuperează străvechi funcții psihopompe și transcendente.

O temă care revine constant în pânzele și desenele lui Sorin Ilfoveanu este aceea a ofrandei, realizată în masa sacră. Din complexul imagistic al ospăului ritual, artistul reține elementele simbolice ale mesei, pe care le plasează în centrul compoziției, un nucleu figurativ în care realul devine transparent, făcând posibilă elevația umană, înălțarea noastră spre sfera divinității și, totodată, în sens invers, erupția divinității în lume.

În expoziție sunt incluse și lucrări ce perpetuează gustul său pentru pitoresc și anedotic, ilustrat de desenele inspirate de Panait Istrati, autor ales pentru capacitatea sa de a filtra ambiguitatea și decadența umană a unei lumi aflate la incidenta drumurilor comerciale și istorice, ale

aventurierilor.

Rămâne, de asemenea, constantă preocuparea sa de a evoca un peisaj de la care pornește receptarea și interpretarea realității, un peisaj de care s-a atașat în copilărie și în care revine mereu pentru a-și împropăști impresiile. Apare aici o notă romantică ce sporește interesul pentru creația sa.

O dată cu deschiderea expoziției, am remarcat lansarea unui album, cuprinzând șapte dintre Psalmii lui David, într-o excelentă condiție grafică datorată Fundației Anastasia, unde se disting artiști ca Sorin Dumitrescu și Radu Ștefla. Este un fapt rar în ultima vreme, și țiinem să subliniem acest act de solidaritate culturală.

Constantin PRUT

TEATRU

Comicul în stare de normalitate

Cu o operă ce nu numără mai mult de trei titluri importante - *Rivalii*, *Școala calomniei* și *Criticul sau Repetiția unei tragedii* - scrisă în mai puțin de un deceniu (în 1980, când nu împlinesc nici treizeci de ani, autorul renunță la profesia de scriitor și îmbrățișează cariera politică), Richard Brinsley Sheridan (1751-1816) este, pentru mulți comentatori, un reper de prim ordin în evoluția dramaturgiei engleze. Pandolfi își intitulează un capitol din *Istoria teatrului universal*, întreprinzând o analiză temeinică a unei perioade de circa două secole, *De la Shakespeare la Sheridan*, iar un specialist în materie, de autoritatea lui Petru Cornarnescu, e de părere că „între Shakespeare și Shaw, literatura și scena engleză nu au un mai strălucitor autor de comedii ca Richard Brinsley Sheridan, poate cu singura excepție a lui William Congreve”. Desigur, astfel de aprecieri au darul să ne facă să ne întrebăm cum de a fost posibil ca nici una dintre cele trei piese amintite, despre care nu s-a ezitat să se susțină că ar fi niște capodopere, să nu constituie un obiect de răsfăț din partea regizorilor și actorilor români, îndreptățind în felul acesta afirmația că la noi în general comedia secolului XVIII e necunoscută. Nu sunt motive, așadar, să ne subscriserăm la opinia, avansată în caietul program, potrivit căreia „un spectacol cu *Rivalii* la Naționalul bucureștean astăzi este un gest de cultură și de justiție”.

Încurcăturile și personajele de care râdea copios spectatorul contemporan lui Sheridan nu mai e obligatoriu să ipelească și să amuze. Chiar și cu un text ca *Rivalii*, bogat în situații și caractere tipice comediei de moravuri, tratate cu un ascuțit simț al satirei, cu o vădită plăcere a ridiculizării, timpul poate fi un judecător neiertător, care nu e exclus să fi deturnat comicitatea și satira pe o linie moartă. Oricum, destule dintre componentele de bază ale intrigii, cu toate că am văzut pentru prima dată piesa lui Sheridan, am avut senzația că le știu de undeva, ele nefiind diferite, nici ca problematică nici ca anedotice, de cele întâlnite în alte scrieri de gen. Fie prin autori de dinainte de Sheridan, fie de după el, comedia a consacrat, în special prin opera celor mai notorii dintre ei, Shakespeare, Goldoni și Molière, subiecte și tipologii despre care se poate spune că alcătuiesc un fond comun, sarea și pipegul lor făcându-le, spre deliciu

spectatorilor, aceleași soluții și mijloace, aceleași trucuri și gaguri, aceleași lovitură de teatru. Angrenând în acțiune cupluri de îndrăgostiți capricioși, cu atitudini și reacții adevese caraghioase, infantile, tocmai pentru a produce umor, păcălitori păcăliți de propriile sentimente în cele din urmă, dar și conflicte între părinți și copii, primii configurați printr-un exces de suficiență, comedia *Rivalii* apare ca un amestec de farsă și satiră, aduce în prim plan moravuri, prejudecăți, automatisme ce stârnesc ilaritate. Câteodată „povestea” și personajele sunt liniare, altele au substanță, adâncime, sunt susținute de o grațioasă fantezie comică, de ironie și nu în ultimul rând de o replică spirituală. Performanța de umor de limbaj, dar și de caracter, se obține prin Doamna Malaprop. Încă de la Sheridan, pentru a atinge apoi apogeul la Oscar Wilde, comedia engleză își dezvoltă un sarcasm specific, distingându-se printr-un mod original de a crea măști sociale și morale prin limbaj, printr-un dialog când alert, colorat, tăios, când prețios, artificializat cu bună știință, semidect, definind o întreagă serie de modele ale ipocriziei și prostiei.

Probabil că o dată cu trecerea timpului, semnificațiile pe care le-a vizat Sheridan la data când a scris *Rivalii* s-au subțiat considerabil. De asemenea, nu e nefiresc ca subiectul, ca și personajele, de altfel, să se îmfășoare mult mai schematic și abstracte decât au fost inițial. Spectacolul nu le îmfășează însă în sine, ci într-un context cultural ce nu ignoră analogiile ce merg până la comicul de sorginte absurdă al unor situații. Accentul cade mai mult pe valorificarea intrigii ca sursă de divertisment. Horea Popescu e atras de astă dată cu precădere de un spectacol care să placă. Rezultă de aici o montare vioaie, transparentă, cu o convenție inteligent marcată, în care anedotul nu suferă metamorfoze, ci „curge” previzibil, cu miză pe harul actorilor de a teatraliza cu farmec și de a antrena spectatorii în jocul de-a teatrul. Chiar decorul floral, luminos, apăsător convențional la rândul lui, are ceva estradistic. În ciuda elementelor puține ce-l compun, fantezia celor doi scenografi, Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, capacitatea lor de a construi într-o manieră stilizată, de o subtilă ironie, spațiul de joc asigură spectacolului o aprecieabilă aură de modernitate, sesizabilă mai ales în iluzia de reprezentare pe

care o dă spectatorului. În orice caz, inventivitatea regizorală în această direcție trebuie apreciată. Drept urmare, *Rivalii* e un spectacol frumos, aparent de o factură clasicizantă, scris în peniță și cu aplicație pentru calofilie, a cărui nostalgie nu mă îndoiesc că spectatorii au avut-o din când în când. Deci nu depășește o stare de normalitate, iar pe alocuri își asumă chiar și riscul de a fi superficial și monoton. Asta întrucât Horea Popescu refuză să pună în căra piensei mai mult decât ea poate duce. Dimpotrivă, uneori pune parcă mai puțin, dând senzația că nici în limitele formulei nu se scoate totdeauna tot ce s-ar fi putut scoate din situații și caractere.

În interpretare se manifestă unele inegalități, stângăcii, scăderi de suflu, dar nu și discrepanțe stilistice, poate o insuficiență desprindere în unele roluri, dar nu și lipsă a poeziei de joc. Partea leului (dacă vreți, a „leoaiciei”) revine Tamarei Buciuceanu-Botez. Doamna Malaprop e ceea ce se cheamă un personaj „gras” și e redat ca atare: de la copiosul comic de atitudine la cel de limbaj. Efectele sunt cu atât mai mari cu cât regizorul nu lasă să se dezlanțueze temperamentul exploziv al actriței, ci o strunește și o obligă la tăceri sfidătoare și priviri însinuante, la alternarea comicalului suculent, frust, cu cel de bătaie întârziată, sec. În Lucy, practicând un joc lejer, natural, de o cochetărie acaparantă în dialogul cu spectatorii, Rodica Popescu-Bitânescu, altă comediană de renume, demonstrează că personajul i se potrivește ca o mânășă. Viviana Alivizache (Lidya Languish) iese din tiparele unei adolescente ușor de anticipat ca tipologie, creează un personaj complex, cu „drăgălășenii” și „răuții” acoperite excelent psihologic, convingând că deține un registru comic nuanțat. Cecilia Bârbora-Danieluc rămâne, în schimb, în Iulia, tributară unui joc uniform, fără combustia și dinamica în măsură să individualizeze. Își portretizează personajele cu un aplomb incontestabil, într-o notă de detașare și neostentativă parodiare, Răzvan Ionescu, Mircea Rusu și Alexandru Bindea. Pe când Alexandru Georgescu și Radu Ișcu creionează caractere rigide, menite, evident, să contrasteze cu exaltata tripletă de tineri, fără exces de mijloace, supralicitându doar detaliile de comportament până în marginea unei vagi caricaturizări. O apariție mai impersonală, dacă mă gândesc la rolurile lui de anvergură, e Valentin Uriteșu.

Fără să entuziasmez, *Rivalii*, în regia lui Horea Popescu, produce o încăntare reală spectatorului. De aceea, nici nu ar trebui să se depună prea mult zel pentru a se descoperi ce și orice preț noduri în papură: regizorul a realizat exact ceea ce și-a propus.

Ion COCORA

Prin numele nostru

Prin numele nostru – un tunel
subțire de aer cu interiorul fragil
al unei tresții – se-nucumetă
cu mersul ei imponderabil
Interogația.

Îi simțim pașii felini
călcând peste sunetele numelui;
câteodată se oprește
și atunci nu mai putem respira

De unde vine?
Cine a trimis-o?

Ce vrea?

Dar cum poți să întrebi
Interogația?

Prin numele nostru ea
construiește poduri
peste ape de mult dispărute.

Sigiliul ultimei iubiri

Sub ploaie ziua încă mai păstrează
lumină din lumina de-nceput;
o, să te aibă, doamna mea, în pază
îngerul bun iscat dintr-un sărut,

Pe aripi diafane să-ți aducă
polenuri din grădini ce-au fost cândva
și aur sculptor în coji de nucă
și-o boare de pe marea Marmara,

Egiptul vechi cu fastul lui de gală
învie, iată, din închipuiri,
tu, doamna mea, regină și vestală
într-un imperiu ars de amintiri
pune-ți sigiliul ultimei iubiri
cu chip de aură boreală

Amânare

Închipuirea mea își desenează surăsul –
halou fosforescent peste
vulnerabilitatea lucrurilor
atinse, cândva, de respirația noastră;

O, cum se întorc ele spre mine
să-mi mulțumească pentru lumina târzie
ce le caută, prin întuneric, conturul...

Tresărind din somnul ce strălucirea le-nvine
lucrurile își găsesc fericele chipul dintâi;

Surăsul tău
le amână încă o dată
căderea în fum...

Florin COSTINESCU

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Călinescu Derutantul și fascinantul

Nu e o cifră rotundă. Abia peste doi ani, 12 martie 1995, se vor împlini, de la extincția lui G. Călinescu, treizeci de ani. De la naștere se va împlini un secol – tocmai în 1999, la 2 iulie. Pentru a vorbi despre Călinescu nu-i însă necesar cătuși de puțin un „prilej”. Se vorbește frecvent, și cu tot atâtă pasiune (chiar patimă) ca în timpul vieții sale. Aceasta dovedește că G. Călinescu ESTE în viață. Și, cu siguranță, are să rămână. În definitiv, și pe când trăia, se arăta rar de tot în carne și oase. Și atunci, ca acum, îi urmăream cu înfrigurare scrisul. Scrisul călinescian a fost întotdeauna și se menține viu.

E îndeobște admis – și o recunosc, fie și nemărturisit, îndeosebi detractori – că G. Călinescu este una dintre cele mai fascinante (și, în același timp, mai derutante) personalități ale culturii românești. Natură împetuoașă, vulcanică, el s-a vrut un spirit clasic, senin, și în tot ce a scris: poezie, roman, istorie și critică literară, teatru, însemnări de călătorie – a pornit de la „modele”, și-a impus observarea anumitor „reguli”. Dar spiritul său, nesuportând constrângerile, a remodelat de fiecare dată tiparele adoptate, le-a restructurat în conformitate cu propriile norme, cu exigențele sale interioare. De aici originalitatea – n-ar fi exagerat a spune: singularitatea – scrisului călinescian.

G. Călinescu și-a început cariera de critic literar cu sentimentul de a-și înabăși prin îmbrățișarea criticii o altă vocație, mult mai scumpă inimii sale, cea lirică. Exercițiul pur critic nu-l atrăgea. Nu se simțea chemat să pronunțe judecăți de valoare, să exercite o magistratură critică. Ținea însă cu tot dinadinsul să articuleze păreri despre ceea ce citea, să-și comunice impresiile procurate de lecturi, să dezvolte reflecțiile suscitade de textele literare parcurse. Ca un fel de consolare pentru renunțarea (de altfel doar provizorie) la poezie, Călinescu lansează, în 1927, teza (de inspirație croceană) potrivit căreia „simțul critic”, implică prin definiție talentul literar, el fiind un „act creator eșuat, răsfrânt de conștiință înainte de a ajunge la periferie și devenit astfel sentiment estetic”. Cu alte cuvinte, simțul critic este „forma propriei noastre facultăți creatoare, sub unghiul căreia primim și valorificăm numai ceea ce ni se prezintă ca urmând normele de creație ale spiritului nostru”. Nu poate fi adevărat critic, după Călinescu, decât cine este și scriitor sau cine și-a virtualizat forțele creative, cine a „ratat” măcar un gen literar, dacă nu toate genurile. „Tănuindu-și” (cum avea să spună mai târziu) versurile, G. Călinescu nu și-a reprimat, în tinerețe, propensiunile lirice. Articolele sale de dinainte de 1932 sunt saturate, unele chiar suprasaturate de lirism.

Ca poet, Călinescu este un autor „divresc”, fără ca acest fapt să excludă vibrația, lirismul. Cultura este pentru autorul volumelor *Poezii* (1937) și *Lauda lucrurilor* (1963) climatul indispensabil, condiția *sine qua non* a existenței. Lectura, „visarea cu ochii în carte” constituie pentru el act vital, trăire intensă, aventură a spiritului. Poetul se identifică efectiv, în plan imaginativ, cu eroii istoriei, ai mitologiei și ai literaturii, vede în ei ipostaze ideale ale propriei personalități, conștient „viața lumii” ca o virtuală biografie proprie. Rescriind, uneori, texte din alte timpuri sau compunând în stiluri mai mult sau mai puțin vetuste, Călinescu le modernizează, fără a le altera tonalitatea specifică. S-ar putea spune că el profesează un neoclasicism adaptat sensibilității moderne, integrat în modernism și chiar avangardism. Prin nota de bufonerie, prin caracterul ludic, exercițiile sale amintesc de producțiunile *concețiștilor* (cavalerul de Marino, Gongora), cărora, de altfel, le-a și consacrat pătrunzătoare articole.

Înainte de publicarea primului său volum de poezii, G. Călinescu s-a revelat – în 1933 – ca romancier. Parodie a

literaturii desuet-patriarhale a „întoarcerii la cuib”, *Cartea nunții* e, în același timp, o scriere în care, la adăpostul ficțiunii, autorul se autoportreizează și zugrăvește (nu se poate ști cât de fidel) ambianța familială a vârstelor sale revoluționale. Narațiunea evoluează pe un fond de poezie a vetustului, a incretului și a dezagregării, idila – încheiată prin căsătorie – a cuplului juvenil Jim – Vera căpătând semnificația unei neașii a mediului sufocant în care trăiește înainte de nuntă viitorul mire.

Conceptia despre roman a lui Călinescu e una clasicizantă, diametral opusă

celeii profesate de adepții „autenticității”. Gidismul și proustismul au fost dezavuate de el, explicit. Calea fecundă a creației românești e, după G. Călinescu, cea deschisă de Balzac. Pe ea și-a propus să meargă el însuși, și chiar a mers, îndeosebi în *Enigma Otiliei* (1938). Competiția ascunsă din interiorul clanului Tulea pentru acapararea averii lui Costache Giurgiuveanu aduce aminte de mașinațiile moștenitorilor prezumtivi ai lui Silvain Pons. Următoarele romane, de mult mai vastă cuprindere, eminentamente pluriplane, *Bietul Ioanide* (1953) și *Scrinul negru* (1960), depășesc formula balzaciană, apropiindu-se de cea tolstoiană, epicoică. În spațiul lor – al celui de al doilea în special – avem un adevărat caleidoscop al mediilor lumii românești de dinainte și de după cel de al doilea război mondial, iar personajul central, arhitectul Ioanide, spirit creator, personalitate de excepție, contrazice practic teoria autorului, după care romanul înfățișează, prin definiție, umanitatea comună, „canonică”, omului superior consacrandu-i-se, cu necesitate, biografii. Chiar urmărit fiind mai mult în viața particulară, Ioanide apare ca iars ridicat cu mult deasupra oamenilor de rând, ca „geniu”. Structura artistică a romanelor urmează în mare normele realismului clasic, nu însă fără numeroase abateri de la acestea. Cultivând „jocul” literar, insolit, caricatura, grotescul, romanul lui Călinescu (ultimele două în special) complică modul clasic – realist, încorporându-i note baroce și „manieriste”. Prin fidelitatea sa, oricât de inconsecventă, față de clasicism, de „eternul homerice”, autorul *Enigmei Otiliei* este emulul român al lui Thomas Mann.

Romanele călinesciene masive sunt expresii ale aspirației autorului la monumental, la creația solidă, durabilă, aspirație sub al cărei impuls au luat naștere și operele de istorie literară ale scriitorului. Urmând modelul originar al biografiei substanțiale: Plutarh, verificat prin Sainte-Beuve, criticul român a realizat în *Viața lui M. Eminescu* și *Ion Creangă. Viața și opera* un diptic de „vieți paralele”. Demitizând existențele celor doi scriitori pentru a le remita, din altă perspectivă, el a creat un nou Eminescu și un nou Creangă, grandioși și fermecători tocmai prin omnescul lor. Opuse imaginilor convenționale, ieșite dintr-o venerație naivă, fără suport documentar, portretele celor doi scriitori sunt rodul interpretării, al prelucrării materialului preexistent, fără a fi prin aceasta construcții arbitrare. În cele cinci (în noua ediție, postumă, din 1969, două) volume ale *Operei lui M. Eminescu* avem nu numai „fiziologia” și „istoria naturală” (cum specifică autorul), dar și psihologia scrisului eminescian, căruia Călinescu îi face o adevărată analiză spectrală. Revelându-l pe Eminescu, integral, conștiinței românești, monografia e totodată cartea prin care Călinescu s-a auto-revelat, plener în ipostaza de critic. Studiarea creației celui mai mare poet al țării sale a constituit pentru el marea examen de abilitare critică.

Pentru multă lume „Călinescu” înseamnă *Istoria literaturii române*, așa cum – păstrând proporțiile – „Eminescu” înseamnă *Lucaeaferul*, Goethe – *Faust*, Cervantes – *Don Quijote*, Shakespeare – *Hamlet*, Dante – *Divina Comedie*. Fapt e că *Istoria* îl exprimă pe G. Călinescu plener. Toate componentele spiritului său, toate însușirile „scriitorului total” se află – concentrate – aici: verva călătorie și extraordinara mobilitate intelectuală a eseistului, erudiția cercetătorului, pasiunea pentru document al scotocitorului de arhive, agerimea de spirit și stilul alert ale poetului biblicului, arta de narator, portretist, evocator, comediograf a creatorului epic și dramatic, darul de a instala gândirea în imagini al poetului. Actul critic implicând, în înțelegerea lui Călinescu, refacerea sintetică a operei scriitorilor, *Istoria literaturii române* e un spațiu în care sunt adunate atâtea universuri literare câte s-au creat în limba română până la redactarea ei. Dar a recompensoare o operă, recunoscându-i prin aceasta existența artistică și, implicit, valoarea, echivalează, potrivit concepției criticului, a o recunoaște ca produs posibil al propriei creativități. Citând, rezumând, sintetizând, Călinescu modelează cărțile discutate conform idealului său personal de artă, le re-crează, după chipul și asemănarea sa. Le face – am putea zice – ale sale. Toți scriitorii români devin voci ale criticului. G. Călinescu a rețrăit întreaga istorie a literaturii naționale, a refăcut, în conștiință procesul genetic al tuturor operelor literare românești de seamă. „Sinteză epică” străbătută de suflu liric, lucrare științifică în același timp, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* e o carte unică în felul ei în literatura română și chiar universală.

Cu o asemenea operă (și la scrierile menționate se adaugă excepționala piesă de teatru *Sun* și alte producțiuni dramatice, precum și mii de articole de ziar și revistă), G. Călinescu este, pe drept cuvânt, considerat un omolog al personalităților din epoca Renașterii, un spirit titanian, din familia lui D. Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Ion Heliade Rădulescu, B.P. Hașdeu, Al. Macedonski, N. Iorga. „Clasic” prin orientarea programatică, scriitorul este un mare romantic prin clocotul interior și frenetia imaginației, iar prin insolitul expresiei un baroc și un „manierist”. În teritoriul literaturii române opera sa acționează, de peste șase decenii, ca una dintre cele mai eficace forțe propulsive. Gândirea sa critică îndeplinește rolul unui ferment. Împrumutând o imagine a lui Baudelaire, se poate spune că G. Călinescu este unul dintre „farurile” conștiinței literare românești.

București, Calea Regală (1941)

Verdele junglei

Verdele junglei, veșnicul verde al marilor întinderi de la brăul pământului, nu-i ca verdele nostru. El se întinde peste lumile Ecuatorului și se revărsă în talazurile de turcoaz ale oceanului. Și stăpânește apăsat, posedant, egoist, nelăsând măcar zi de sărbătoare pentru prminenire. Te înfioară când încerci să-i afli marginile și nu le poți cuprinde nici măcar din zborul șoimului. Te înspăimântă când cauți din lăuntru lui peticul de cer și nu-l găsești. Când, între cer și pământ, harmatanul - hainul și vicleanul cel saharian - își mână, săptămâni de-a rândul spre oceanul cald al Sudului norul de nisipuri, abia atunci verdele coraloanelor de mahon se încruntă și bate dușmănos înspre malahitul vărgat cu alb, gălbui, ocru. Întreaga făptură vegetală se chircește sub pulberea presărată hain din nori, iar verdele frunzelor se întunecă, se mătuiește, după cum se împletesc sub stela alaiuride de nisip cu umezeala fermecată în ace de ghiață. Dar, numai pînă încep marile vărsări de potopuri. Atunci, evantaiile palmierilor se învioră, își spală petalele de pulbere, iar verdele se luminează, zâmbește. Dar nu ca verdele crângurilor noastre. Altfel, într-o nuanță neînțeleasă.

Cât de mult mi-a plăcut această culoare! Cât este ea de bogată în nuanțe! Poate, pentru că verdele a fost primul semnal ce mi s-a fixat pe retină când am răsărit pe malul înverzit al Otlului, în plină lună de basm a pajiștilor noastre. Dar, n-am crezut că poate avea și o altă față această slăvită rază de pe planeta curcubeului. Una, care să te cuprindă pînă la sufocare, să-ți taie răsuflarea. Pe semne, atunci când s-a revărsat, la facerea lumii, de pe șevaletul creatorului, verdele s-a înghesuit lacom la ieșire. Și a fost pedepsit pentru nesaț să vegheze continuu într-o somnolență bonlăvicioasă, cu brațele întodeauna pline de frunze și de ierburi, de mărcini și de copaci uriași, de nuci de cocos și de banane.

Cine nu a fost prins măcar o dată de încălțirile pădurilor dintre cele două tropice, unde și întunericul nopții are culoarea jadului, nu-și poate imagina teama de nesfârșit. Căci în hățipurile ecuatoriiale nu ai cum distinge mersul vieții. N-ai cum sesiza nici începutul ei și nici apusul. În somnolența aparentă a acestui univers, sub verdele picios al crengilor, lianelor, frunzelor, natura pare a nu lăsa să se simtă zvăcnirea vieții la naștere. Încolțirea începe din semiîntunericul ume și cald. Traiul se macină tot așa, pe furie, neprins în hora înălțării și coborârii spre închinare. Iar sfîrșitul, care ar trebui să fie demn și în văzul soarelui, ori măcar al uneia din razele sale, se furișează și el tot neobservat spre abisul negru-verzui al humei. Se stinge fără răsuflarea întretăiată, fără freamăt. Întocmai ca trecerea spre nimic a unui ied de antilopă înghițit de un piton. Aparent, totul se macină lent, dar continuu. În junglă vei vedea rareori un animal flămînd alergând după un altul ca să-i fie de saț. Fiecare preferă să-l pîndească pe celălalt vreme îndelungată, învăluit în verdele păcios al vegetației. Duelul cîștuit în lupta pentru existență, ca cel dintre lup și cerbul carpatin de pildă, pare a nu se fi inventat încă în junglă. Într-adevăr, de ce să se chinuie felina sau șarpele în căutarea prăzii atîta timp cât victima se strecoară pe sub nasul lor în căutarea altei prăzi, la adăpostul verdei întunecos din jur?

M-am uitat atent la frunza de palmier. Mi s-a părut că verdele lui a pătruns adânc

în fibra lemnoasă de când este făcută lumea. Că nici verdele și nici frunza nu aveau vîrstă. Că așa, mari și verzi, au fost zămislite de la bun început. Că n-au trecut prin labirintele creatorului. Le vedeam inerte pentru todeauna. Impasibile. Privind și mai profund, am avut strania senzație că olivul din haina evantaiului cocoțat pe vârful cocotierului sfidează cerul, că nu-i dispus să-și recunoască pîrintele din spectrul căruia a coborât.

Iată-l, în clipa aceasta a intrat într-un joc zgolbiu cu astrul dogorător, restituindu-i cu scilipiri orbitoare toate șuvițele luminoase. Ca apoi, pe neașteptate, să-și schimbe nuanța înspre spectrul rece și să rețină cu șăgalnică încăpățănare, pe suprafața, devenită mată, toată paleta de raze căzute din înalt.

I-au fost date, oare, verdei junglei alte legi decât verdei din alte părți ale lumii? m-am întrebă ca un copil aflat la vârsta întrebărilor naive. Să abia culoarea acestor împletituri haotice alte reguli decât cele ale anotimpului, ale vitezei, ale armoniei fotosintezelor? Să fie aici miezul laboratorului marilor înfăptuiri, cu secretele lui, în care nu au intervenit, în mod păgubos, mintea și mâna omului, lăsând totul pe seama marelui instinct? Aici sunt, oare, arenele luptei drepte între bin și rău, între cel slab perimat și cel puternic cu viitor?

Să fie atât de neînțeleasă taina culorii trimisă de soare pe pământ să nască ceva, să crească acel ceva și apoi, din lutul trecerii în neființă să zidească alt ceva, mai frumos, mai traenic? Este această parte a marelui paradis al veșnicului verde pe care îl cântă cine-l are și nu-l mai poate cânta cine nu l-a înțeles? Dacă veșnicul verde al junglei este simbolul și esența vieții pe planeta albastră, cum se spune în legende, de ce nu i se zice planeta verde?

Pentru un oasepe de pe alte meleaguri sunt, pe semne, greu de înțeles, la o primă privire, legile de sub umbra prea deasă a junglei. Și, mai cu seamă, dacă e a coborât de la paralela 45 de grade a emisferii boreale a și făcut primul popas în zona lagunelor de jad ale Lagosului. Aruncat de la sfînta jumătate a distanței dintre Polul Nord cel fără de verde și pingătorea de smarald de la Ecuator, el ar putea desluși farmecul junglei de-a pururea verde numai și numai dacă va fi fost înzestrat cu fantastice calități de citire peste muntele firii. Și dacă va fi fost Maicatură dămică cu el la zămislire și-i va fi dat o mare forță de adaptare și o voință neocomună, atunci poate că va reuși să dea verdei junglei înțelegerea cuvenită.

Cu toate acestea, pentru omul învățat cu iernile aspre, cu primăverile și verile înflorite și cu toamnele bogate, primul sentiment încercat când va simți sub tălpi umezeala junglei și deasupra dogoarea sudului, va fi cel de compătămire. Cine-l va putea opri să compare și să asemuie totul cu raiul plaiurilor noastre? Dar ce să pună mai întîi din viața junglei pe talerul cântarului de judecată să fie dreaptă? Să pună imensa monotonie aparentă a contopirii aburului cu aerul? Sau pulsația nevzută a vieții de sub verdele periculos de atotstăpănitor peste toate lumile prea calde? Să lase loc pentru marea și strajeră a arborilor seculari sub care încălcirea șerpească a lianelor face imposibilă înfățișarea ierbiilor? Să nu uite că în taler vor trebui puse și lucruri încă nepătrunse de iscoada minții noastre, gândind că primele impresii și judecăți se vor dovedi mai nepărtinitoare la următorii pași?

Și, totul începe cu lucrurile apropiate sufletului omului. Cu cele ce i-au călăuzit

gîndurile și ticăririle inimii o viață întreagă. Cu cele de la care începe lumea, lumea micului dar atotcuprinzătorului univers al propriei ființe.

Iată, apăsat de zăpușeala sudului, am aruncat prima întrebare. Știe, oare, sârmanul verde al junglei ce înseamnă roua dimineții? A simțit el binefacerea adierii răcoroase în vremea crepuscului? Poate el să-și imagineze plăcutul fior al încolțirii în prag de primăvară? Căci, sigur, n-are de unde cunoaște fumicătura din vine în fapt de iarnă când se pune seva la adăpost de teama gerului ce va veni. De unde să știe el farmecul lor dacă, aici, nașterea-traiul-trecerea în humă sunt bandă diabolică continuă?

Apoi, gândul se îndreaptă, cu înțelegere spre viața confratelui său întru Antropos, neștiind dacă să-l compătămesc ori să-l învăluie în invidia celui hărăuit an de an să-și procure vara sanie și iama căruță. Nu va zăbovi mult în căutarea potecii. Va judeca, în primul rînd, ca vîntor, ca să fie mai aproape de viața omului din junglă, nelepădându-și, însă, propriul mod de gândire.

Ce rost are verdele frunzelor? își va pune el întrebarea, gândind la turmîrul dintre vînat și vîntor, care trebuie să fie unul drept, cavaleresc, cu șansă egală. La noi, de pildă, primăvara și vara în vremea marilor zămisliri frunza verde dă desime crângului. La adăpostul lui cresc pui și păsările, iezi și șoldani, se întrează cei slabi și se iubesc cei în drept. Chiar dacă vîntoarea ar fi deschisă, cu mare greu s-ar zări culcușurile sau vizuinele cu cei încă mici. Apoi, în ajunul marilor vîntatori, codrul își leapădă dintr-o dată frunzele date din verde în galben-marونی. Parcă ar face-o dinadins: să dea vedere lungă, vîntorului spre țintă, iar vîntului spre salvare. Unde vei mai găsi în lume o natură atât de dreaptă și atât de nepărtinitoare ca cea de pe meleagurile carpatine? Ori, în junglă? Nu se știe niciodată cine este vîntorul și cine este vînatul. Misterul, imprevizibilul, monotonia vieții care curge sub platoșa veșnic verde a frunzelor, șiretenia, șansa celui mai dotat - toate acestea sunt trăsături care fac să difere atât de mult vîntoarea de la noi de cea din junglă.

Pentru vîntorul de pe meleagurile Otlului, când a căutat în inima junglei și n-a găsit un luminiș cu iarbă deasă să-și tragă sufletul, abia atunci i-a apărut marea întrebare: Unde-i iarba noastră cea verde? Unde-i fânul proaspăt cosit cu izurile sutelor de flori date-n uscare? Pe ce să-și pună el trupul obosit de drum lung? Poate el să așpească liniștit, cu pălăria dată pe ochi, fără teama de gîngăniu aducătoare de moarte?

Căci cu nimic în lume nu pot fi asemuite pajiștile noastre.

Nigeria-Lagos, 15 februarie, 1991.
Gheorghe COLȚ

H.C.ARTMAN (Austria)

Poeme

Richard
coeur de lion
plantagenet
intrând
își scoa-
se mantia
sa
de pele-
rin.
atunci
cu toții
văzură că
era el
regele
richard
coeur de lion
plantagenet

***
Anches-en-pa-aton, fiica
nafetetei apr. 1360 i.e.n.
gresie.
(Berlin, muzeu de stat)

anchesenpaton
el este foarte frumos
aștept în papură
am găsit ceva de culoarea crinului
vânt în papură
am venit la prânz

cum se roșește o gură
un perete alb
guinea foarte închisă
ce spune gura ta
graiul păsăresc

murapurii și rouă
eu văd gura ta
s-a făcut noapte
cuvinte și păsări
o gură în jurul unui roșu
o pasăre în papyrus verde

anchesenpaton
el este foarte frumos
am fost în guinea
vânt în papură
s-a făcut noapte
un perete alb

o pasăre în papyrus verde
ce spune gura ta
aștept în papură
murapurii și rouă
am venit la prânz
cuvinte și păsări

guinea foarte închisă
guinea numai un pas
el este foarte frumos
am fost în guinea
vânt în papură
s-a făcut noapte

un perete alb
o pasăre papyrus verde
ce spune gura ta
anchesenpaton
el este foarte frumos
am fost în guinea

vânt în papură
am găsit ceva de culoarea crinului
văd gura ta
cuvinte și păsări
o gură umblă în jurul unui roșu
guinea foarte închisă

Traducere de O. PASTIOR

José ORTEGA Y GASSET

PENTRU ISTORIA AMORULUI

Iubirea este în decădere. Nu se mai poartă. Poate că cititorul se va întreba: există oare modă și în sfera sentimentelor? Întrebarea este banală. Există oameni care se grăbesc să afișeze o pretinsă profunzime arătându-și disprețul față de modă. În ceea ce mă privește, când citesc la un scriitor că un anumit stil de pictură sau o anumită ideologie pentru care nu simte atracție – poate din cauză că nu le înțelege – „nu sunt altceva decât modă”, mă opresc din lectură și nu mai pot continua. Este un simptom infailibil că scriitorul este dotat cu puțină inteligență și o anumită superficialitate.

Viața omenească este, în propria sa substanță și în toate ipostazele sale, creatoare de mode sau, cu alte cuvinte, este în mod esențial „modi-ficare”. Viața omenească?... Poate orice fel de viață. Din fericire nu există altă formă de manifestare a procesului spiritual decât seria continuă a modelelor intelectuale, estetice, morale și religioase. După cum se întâmplă cu vestimentația și manierele, tot așa se petrec lucrurile cu ideile și formele sentimentului: adică, unii oameni le creează, iar alții le urmează. Pentru ca asemănarea cu ceea ce în mod normal se numește „modă” să fie cât mai perfectă, niciodată nu lipsesc indivizii care să meargă împotriva curentului, precum sturionul și, mergând împotriva „modei”, în cele din urmă se lasă și ei conduși de aceasta.

Afirm, așadar, că lucrurile care trec drept foarte serioase merg și se schimbă dirijate de mecanismul biologic, esențial, al modei, care în acest fel ajunge la legea profundă a realului și, din moment ce se întâmplă așa, așa trebuie să fie. Dar, în același timp, este cazul să adăugăm că modele în problemele de proporții, aparent, mai mici – vestimentație, obiceiuri sociale etc. – au totdeauna un sens mult mai adânc și mai serios decât cel care li se atribuie cu ușurință – și, în consecință, a le pune pecetea de superficială, după cum se obișnuiește, echivalează cu a mătură pe cea proprie și nimic mai mult. Este cât se poate de verosimil că, într-o zi nu prea îndepărtată, analiza microscopică și chimică a unei gene să indice cu mare anticipație tuberculoza care se naște într-un organism sau cancerul pe care un om de 20 de ani o să-l aibă la 40 de ani. În același fel, simpla modă, triumfătoare azi, de a te adresa cu „tu” când de-abia faci cunoștință cu o persoană străină, implică, pentru cine știe să privească, tot restul de mari schimbări politice și etice care se vor produce.

Există, așadar, modă în sentimente. Asta mai lipsesc! Astfel că iubirea începe să nu se mai poarte, după cum spuneam la început. Faptul exprimat cu aceste cuvinte dă observației noastre o nuanță de ironie și dispreț. Nu există lucru în viață sau să aparțină vieții care să nu ofere și o latură vrednică de dispreț. Dar, exact același lucru are, totdeauna o altă latură, gravă, respectabilă, magnifică sau de temut. Depinde de dispoziția noastră să alegem punctul de vedere: ambele aspecte sunt la fel de veridice. Greșeala constă în a presupune că doar una din ele este veridică. Și, în acest caz, viziunea noastră este lovită de parțialitate. Pentru a îmbrățișa cu adevărat realul, pentru a-l cuprinde în totalitatea sa, trebuie să folosim cele două mari tentacule: spaima și ironia. Cine nu se înspăimântă – *thaumázein* a lui Platon – nu aprofundează; cine nu ironizează se lasă târât în adâncuri, naufragiază, pierde înecat. Cel mai bine este

să procedăm precum scafandrul lui Coromandel: care se scufundă până găsește în abisuri ghiocul prețios; apoi iese la suprafață luminos, purtând perla între dinți – gest de surâs care multiplică numărul stropi de pe fața mării.

Sentimentul amoros are, ca tot ce-i omenească, propria sa evoluție și istorie, care seamănă peste măsură cu evoluția și istoria unei arte. Stilurile se urmează unul pe celălalt. Fiecare epocă are propriul său stil de a iubi. La rigoare, fiecare generație schimbă totdeauna, mai mult sau mai puțin, regimul erotic al celei anterioare. În mod frecvent se întâmplă ca schimbarea să fie atât de puțin evidentă, încât scapă analizei și este greu de definit. Acesta este unul dintre motivele care explică un fapt puțin observat și, fără îndoială, este capital

femei mai în vârstă decât ei. Această înseamnă că adoptă ușor, în mod trecător, stilul erotic al generației anterioare. Dar, același lucru se întâmplă cu ideile. Tânărul trăiește o primă perioadă de receptivitate. Este absorbit de măștrii epocii anterioare. În această receptare a ceea ce este străin se exercită și se modelează din exterior figura sa spirituală. Vine apoi o a doua etapă, de sinceritate creatoare, de autenticitate vitală în care tendințele proprii și originale ajung la maturitate, începe să fie fidel lui însuși. Atunci se gândește la propriile sale gânduri și le elimină pe cele primite. Atunci încetează să mai iubească femeii mai mari ca el și intră pentru totdeauna în caravana generației sale împreună cu femeile timpului său, poezii vârstei sale, ideile politice și felul de a se purta inventate la 25

trebuie să pară mai firesc decât invers. Ceea ce trebuie explicat este că, în mod normal, bărbatul de 40 preferă o femeie de 30, mai erodată de molcomirile toamnei iminente, femeii de 20 de ani. Și, fără îndoială, așa se întâmplă. Bărbatul de 40 nu „gustă” din punct de vedere amoros femeia primăvărată, pentru că nu se poate prinde în stilul ei de entuziasm. La fel, fiecare stil artistic începe prin a prefera anumite teme care sunt, ca materie înrudită și prefărmă, docile modulării pe care acel stil i-l va impune. Este preferată femeia foarte tânără numai în cazul în care nu este vorba de o dorință amoroasă, ci doar de o abstractă plăcere senzuală, lipsită de stil, comună tuturor locurilor și timpurilor.

Nu există scăpare normală și satisfăcătoare din caravana care formează generația noastră. Înaintăm ca prizonieri ai ei, deopotrivă voluntari și satisfăcuți. Din când în când vedem trecând o altă caravană cu profilul său ciudat, străin. Se poate ca, într-o zi estivală, orgia să le amestece pe amândouă; dar, când vine momentul să trăim existența normală, haotica unitate se dezagregă în cele două grupuri cu adevărat organice. Fiecare individ îi recunoaște în mod misterios pe ceilalți din colectivitatea sa, precum furnicile din fiecare furnicar se disting printr-un miros aparte. Descoperirea că am fi în mod fatal afiliați unui grup anumit și unui anumit stil de viață constituie una din experiențele cele mai triste pe care, mai devreme sau mai târziu, orice om sensibil ajunge să o realizeze. O generație este o modă integrală de existență care își pune pecetea de neșters asupra individului. La anumite popoare sălbătice, se pot recunoaște membrii fiecărei vârste după tatuaj. Moda desenului epidermei care începea când deveneau adulți a rămas adânc și iremediabil înrădăcinată în ființa lor.

Diferența între stilurile a două generații consecutive se manifestă în toate activitățile, chiar și în cele mai abstracte și care par mai puțin supuse trecerii timpului. Dacă deschidem două cărți de matematică superioară, descoperim, fără a avea alte date, care dintre cei doi autori are 30 și care 60 de ani. Dar, bineînțeles, divergența stilurilor este mai evidentă după funcțiile mai abstracte și impersonale, coborând până la cele mai concrete și mai intime. De aceea, opera iubirii este exercițiul în care omul observă cu mai multă rigoare incompatibilitatea sa cu noile stiluri de viață. Este într-adevăr jenant să vezi stângăcia, nepotrivirea cu care un bărbat matur curtează o domnișoară. Și aceasta nu din cauza diferenței abstracte de vârstă – este posibil ca bărbatul matur să-și păstreze perfect prospețimea corporală –, ci pentru că asistăm la două stiluri de erotism puse față în față, antagonice, care nu se pot pune la unison unul cu celălalt.

Dar, cu toate acestea, n-am putut să ne apropiem de tema inițială a acestor paragrafe. Rămâne pentru altă dată încercarea de a defini noua modă amoroasă, atât de diferită de cea care inspira generațiile anterioare, care, privită de acestea, pare mai degrabă negarea dragostei și-i face pe cei în vârstă să spună că dragostea este în decădere și începe să nu se mai poarte.

Traducere de Michaela GIURA
(Obras completas, vol.III, 1917-1928
Opere complete, ediția a 6-a –
Revista de Occident – Madrid)

KAMA KAMA

INVOCĂȚIE

Să poată Kama să vă ajute și să vă purifice atunci când veți avea ascultându-mă, dorința de a regăsi plăcerea și forma frumoasă a voluptății. Parvati vă va fi înconjurat cu un gând ca un cearșaf alb.

Și tu, Kama, bucuratul și cel care distrează, tu vei spune că e just să-i vezi fericiri pe cei care te ascultă și merită fericirea.

Kama, tu care inspiri dorința și ajuți iubirile să vină la bun sfârșit, tu care alungi chinul și dai spiritului liniștea care convine înțeleptului.

Ajută-mă să prezint oamenilor această parte a unei cărți care nu vrea nimic mai puțin decât să formuleze regula fericirii.

Nici o plăcere, o, Kama, nu egalează bucuria de a te cunoaște, însă e și mai bine atunci când îți dezvăluie surâsul protector.

Și între toate bucuriile omenești, ție îți datorează oamenii revelația iubirii.

Bărbații și femeile se însoțesc pentru a se poseda și masculii caută femeile frumoase și atrăgătoare.

Însă prea des ei nu știu să se bucure de ceea ce le aparține, pentru că ei ignoră tot ce voi spune și Kama Kama va fi pentru ei revelația fericirii.

Iar tu care mă auzi, să știi că măsura soțului este de a procura soției toate delicile voluptății. Și atunci când el ajunge la asta, ajuns la capătul vieții, el poate merge, fără noi transmigrări, să se odihnească în sânul infinitului și al absolutului.

Traducere de Gheorghe IOVA

de studiu pentru iubire. Mă refer la faptul că bărbatul ajuns la plenitudinea forțelor sale nu reușește în mod normal să se îndrăgostească decât de femei care aparțin generației sale (adică, cu aproximație, de la 5 la 10 ani mai tinere decât el). Flăcăul, este adevărat, se îndrăgostește adeseori de

de ani. Se întâmplă ca un bărbat de 40 de ani să se îndrăgostească de o femeie de 20; dar aceasta este o excepție pe care societatea, fără a-și da seama prea bine de ce, o simte ca pe ceva anormal și, într-un anumit fel, monstruos. Fără îndoială, dacă n-ar exista un motiv ascuns și profund, ar